

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Capitularia Regvm Francorum

Additae sunt Marculfi monachi & aliorum formulae veteres, & Notae
doctissimorum virorum

Baluze, Etienne

Parisiis, 1677

Ejusdem Glossarium ad libros Capitularium.

urn:nbn:de:hbz:466:1-22974

FVSTES ALNINOS SVPER CAPVT SVVM FRANGAT] An inde fustis fractio in funere Regum nostrorum: Et *Rompre le fust ou festu avec quelqu'un.* Sicut contra moribus nostris, *Livrement de fust.* In vet. instrument. *Vnde ejusmodi auctoramentum prius ibidem in capitulo quodam fuste, ut moris est, fecit, & postea eundem fustem super altare posuit.* Et alibi: *Ex quo molendino dum super altare donationem quodam fuste, ut moris est, faceret.* Item: *Postea hoc majus monasterium in capitulo nostro, quodam fuste qui apud nos nomine ejus inscripto in testimonium servatur, presente Domino Abbate Alberto fecit guerpitionem.*

DE TOTA EORVM SE RATIONE] *De toute leur race.*

TIT. LXV.

MEDITATEM PARENTES] Nam universa domus recipiebat satisfactionem. Tacit. de moribus Germanorum: *Suos enim opprimi quisque & circumveniri non patitur.* Cæsar.

TIT. LXVII.

HEREVROIVM] Equestribus *Herege,* Helvetiis *Herberger.* An inde *Hurebe?*

STRIA HOMINEM COMEDERIT] *Striga, malefica.* Plaut. Pseudolo. *Strigibus vivis, convivis intestina qua excedant.* Vid. tit. de homicidiis fervor. lib. 1. Leg. Langobardorum. *Genichiales* Hincmaro dicuntur, *Genoches* Biturigenibus.

TIT. LXIX.

DE BARGO] *Ramo.* Tacit. de morib. Germ. *Proditores & transfugas arboribus suspendunt.* Invenio in Gloss. Saxonice antiquiss. *Baar, ferecrum.* Inde fortassis *Bargina,* *supplicis.*

VTI INCROCATVR] Inde *Penare au croc.*

QVOD INIMICVS] *Duellio.* Mos Franci solitus. Aimon. 5. 13.

VIVVM HOMINEM] In quaestionibus adhibendis more Francico, reus revinctis post tergum manibus, suspensus ad arborem dependebat. Gregor. Turon. lib. 5. histor. cap. 49.

TIT. LXXI.

DE TERRA CONDEMNATA] Totus hic titulus abest in omnibus exemplaribus. Edificiorum condemnatorum fit mentio Speculo Saxon. lib. 3. tit. 1.

FRANCISCI PITHOEI GLOSSARIUM AD LIBROS CAPITVLARIVM.

Nunc prodit multò auctius & emendatius ex autographo
eiusdem Pithœi.

AB S15] V. 117. Canone 32. synodi Carthaginensis tertia. Veteres Glossæ: *Absida, sedes Episcoporum.* B. Augustinus Albina: *Ad nostra subcella relicta turba redieram.* & paulò post: *Dicebam ego quibus poteram, qui ad nos in absidem honoratores & graviores ascenderam.* Idem Maximino Episcopo Donatista: *Transit honor hujus seculi, transit ambitio. In futuro Christi iudicio nec absida gradata, nec cathedra velata, nec sanctorum altarium occurantium atque cantantium greges adhibebuntur ad defensionem.* Evodius lib. 1. de miraculis B. Stephani cap. 3. & lib. 2. cap. 2. Paulinus ad Severum: *In qua equè absidem fustam indicavi. Sed de hoc, absidam aut absidem magis dicere debuim, tu videris; ego nescire me fateor, quia hoc verbi genus nec legisse reminiscor.* Sic veteres. Isidor. 15. orig. cap. 8. Hincmarus Rhemenis de gestis habitus pro divortio Thierberga: *Et sacri canones jubent ut penitentes tempore quo penitentiam*
Tom. II.

petunt, imposturam manuum & cilicium super capita à sacerdote, sicut ubique vulgatum est, ante absidem accipiant, quod unusquisque publicè penitens ab Episcopo suo, de cuius parochia est, debet suscipere.

ACTOR DOMINICVS] IV. 44. actor rei dominica, Rationalis. l. 11. C. Th. de jurisdiction. omn. Iudic. l. 4. de conlation. fundor. patrim. Significatur & actionis nomine quodlibet officium. Victor perfec. African. 2. Iustinian. pragmat. Gregor. Turon. 4. histor. Franc. cap. 36. & de gloria martyr. 2. 16. Marcellus: *Ideo actionem comitatus, ducatus, patriatus, in pago ill. quam antecessor tuus ill. videret egisse, tibi ad agendum regendamque commisimus.*

A CVPICITILE] I. 75. Phrygium opus. Isidor. 9. origin. cap. 19. Servius in illud Virgil. *Et phrygiam Ascanio chlamydem.*

ADVNATIATIO] Append. II. 9. Sic *Advnatiatio* Karoli & nepotis ejus Lotbary apud S.

Y y

Quintinum &c. Volumus vos scire quod fecit noster conventus. & alibi: Annuntiatio Karoli apud Piflas. Item: Annuntiatio Ludovici Regis apud Confluentem.

ADRHAMIRE SACRAMENTA] III. 58. IV. 28. jurare. Arramir Francis.

Molt les oyffez arramir.
Serement faire & foy pleveir
Que par morir ne ly falleront.
Tel fra comm'il fera feront.

ADRHAMIRE SE] III. 58. IV. 29. Marcullus: Veniens ante nos homo iste ibi in palatio nostro, placium suum legibus custodivit quod habebat apud hominem nomine illo, quod ipse vel per suam sistucam ante nos visus fuit adrhamisse. Sed nuncupatus ille nec ad placium suum venit, nec ipsum sacramentum juravit.

ADVENA] III. 18. Auhaini. Albanii. Nam Scottivagi. Vide, Scottorum hospitalia. Sic a Sclavis Esclaves. In vita Bonifacii Moguntini: Et a Sclavis Christianorum terras habitantibus tributum exigatur, ne sibi proprium vindicent quod colunt. In duplimate Hloharii & Hludovici ad petitionem Elsiardi Episcopi Parisiensis: Nec de liberis hominibus albanisque ac colonis in supra dicta terra commanentibus aliquem censum vel aliquas redditiones accipere.

*ADVOCATI] IV. 3. Advocet. Defensores sive protectores. Ex Canone 99. Africanae synodi post consulatum Stiliconis inducta est advocatorum defensio pro causis Ecclesiarum. Vide privilegium quod monasterio Vitenburthano concessit Karolus Magnus apud Bruchium. In Edicto Carisiacensi Karoli Calvi anni DCCCXIV. Et ipse sic malum suum teneat ut harigildi eius & advocati, qui in aliis comitatibus rationes habent, ad suum malum occurrere possint. Chronicon Besuensis: Anno octavo regni sui Clotharius Rex defensorem & advocatum Gengulfum virum illustrissimum monasterio Besuensi instituit, quod eius littere indicant. Petiit a nobis ut illust. vir Gengulfus omnes causas ipsius monasterii ad prosequendum & redintegrandum deberet recipere.

AGENDA] V. 55. VI. 306. Synodus Karthaginensis secunda cap. 1x. Agenda mortuorum in lectionario B. Hieronymi. Agenda vespertina vel matutina in regula B. Benedicti. Beda in vita Augustini: Per omne sabbatum a Presbytero loci illius agenda eorum sollempniter celebrantur.

AGGERES LIGERIS] IV. 10. Turcis & levites de Loire. Gloss. Agger, prata, via publica. Hieronymus in chrenico: Propter inundationem aggeres construxit.

ALODE] I. 120. Gallicum vocabulum. Plin. 21. 37. Sueton. in Iulio cap. 24. Res mancipi Sigeberto dicitur. Cap. 20. lib. 3. hic. Can. 42. synodi Meldensis. Karolus in capitulis quae constituta sunt apud Sueffionas anno 853. Et postea in alodem data sunt, ut describantur qua sint, & a quo vel a quibus in proprietatem data sunt. & in admuntatione Hludovici Regis: Et illorum alodes de hereditate & de conquestu, & quod de amatione nostri senioris habuerunt. Ibidem: Et Missi nostri bis qui firmitatem fecerunt, alodes illorum quos de hereditate & de tali conquestu

qui de nostra donatione non venit &c. Hereditas Regioni: Et perderent ingenuitatem & hereditatem. Ado: Baptizatis Saxonibus, ex ingenuitate & alode firmitas roborata. Floardardus ex Hincmaro: Cupiens cavere ne census ipse deperiret, & villa in alodem vertere, & ecclesiastica mancipia in servos & ancillas disperantur.

ANATHEMATI] VII. 356. ANATHEMATI Harmenopulo.

AMBO] I. 82. Pulpitum. Beatus Cyprian. epist. 33. & veteri intercept. can. 25. synodi Laodiceanae. Epiphanius Tripartita x. cap. 1v. Episcopus vero Eutropio sub altare jacente, nimisque reperculo timore, residens super ambonem, ubi solebat prius facere consuetum sermonem. So. crat. vi. cap. v. καθολικὸν εἶναι τὸ αὐτὸν, ἵνα οὐδὲν ἢ πρὸς τὸν αὐτὸν, ἢ πρὸς τὸν αὐτὸν. Zonaras in Anafal. et in τὸ αὐτὸν εἶναι τὸ αὐτὸν. Eustathio in Odiss. ἐν τῷ αὐτῷ, & ἕκαστα ἑαυτοῦ & τὸν ἑαυτοῦ. Benedictus cunctis Episcopis in Carolo gloriosi Regis regno morantibus: Et in divinis celebrandis mysteriis, more Subdiaconorum, sacras lectiones, ascendens ambonem, populis nuntiaret.

ANGELORVM NOMINA] I. 16. contra Adeburtum & Clementem. In synodo Romana sub Zacharia Papa, qua refertur in vita Bonifacii: Cumque per ordinem legeretur, perveni ad locum ubi ait: Precor vos & conjuro vos & supplico me ad vos angele Priel, angele Raguel, angele Tubuel, angele Michael, angele Adimis, angele Tubnas, angele Sabaoth, angele Simibel. Dum vero hac oratio sacrilega usque ad finem perlecta fuisset &c. Quid aliud agendum est nisi ut omnia que coram nobis lecta sunt igne concrementur? Ois enim nomina angelorum qua in sua oratione Adeburtus invocavit, non angelorum, prater Michaelis, sed magis demonum nomina sunt &c. Nos autem, ut a vestro sancto apostolatu edocemur, & divina tradit auctoritas, non plus quam trium angelorum nomina agnoscamus, id est. Michael, Gabriel, Raphael.

ANNONA] I. 112. 125. Gregorius Turon. 3. de virtut. B. Martini cap. 3. Accepta annonam ad molam vadit, impositoque tritico, molam manu vertere capit. Att. 59. Speculi Saxonum: Qui prius annonam molendano presentaverit, prius molere debet.

A QUÆ FERVENTIS AUT FRIGIDÆ IUDICIUM] IV. 13. Additione IV. 113. Leg. Friso. tit. 3. Burchardus in lege quam dedit familiae. Hincmarus pro Lothario: Hoc examinandum iudicio conligatus in aquam dimittitur, & aut purgatus statim iudicio arbitrorum absolvitur, aut usque ad purgationem conligatus iudicio examinatur. Idem Hincmarus contra Hincmarum Laudunensem: Prefati homines quia non libera conditionis sunt, aut cum aqua frigida, aut cum aqua calida, inde ad iudicium Dei erant. Cujus ritus & aliorum ejusmodi & precum concipiendarum formule variae pro cuiusque regionis more editae sunt. Quae sequuntur, extant in ordine Dunstani Dorobernensis Ecclesiae Archiepiscopi ex bibliotheca illustris Ecclesiae Parisiensis & mea.

[In hoc loco Franciscus Pithoeus edidit formulas precum quibus uti solebant antiqui in iudiciis Dei. Nos illas heic omisimus, quia editae sunt supra inter formulas exorcismorum Tit. III. IV. & V.]

ARMA] III. 22. VI. 90. Can. 17. synodi Moguntinae: *Laicis vero qui apud nos sunt arma portare non praedictemus, quia antiquus mos est & ad nos usque pervenit.* Can. 8. synodi Sallegunt. *Decretum est etiam ut nemo gladium in Ecclesiam portet, regali tantum excepto.*

AUTORITAS] I. 82. Videnda quae ex synodi Rhemensis & Tolotano referunt Burchardus lib. 2. Collectarij canonum & Ivo parte 6. Decreti.

B

BALATIONES] VI. 196. Can. 62. synodi sextae in Trullo. Can. 80. synodi Brach. & synodi Rom. sub Lothario & Ludovico cap. 35. *Ut sacerdotes admonerent viros & mulieres qui festis diebus ad Ecclesiam conveniunt, ne balando & turpia verba decantando choros teneant & ducant. Nobis Balz.* Apud Vopiscum Balistea. Gloss. *ballo, ballo.* Meminit & Athenaeus in *banis*.

BANNVS DOMINICVS] III. 63. IV. 1. VII. 22. 31. 32. *Bannus regis lib. 2. Speculi Saxonici art. 61. id est, multa quae est sexaginta solidorum.* Inde consecutionibus nostris majores multa solidis sexaginta frequentius taxantur. *Bannus francicus* in edicto Karoli regis Carisiacensi de monetis.

ANNONAM SVPER BANNVM DOMINICVM RAPERE] III. 66. Abbo: *Quod si is locus interdicto vestro & ut sollemniter dicimus, vestro banno iure tenetur adstrictus.*

PROPRIETAS SIVE POSSESSIO IN BANNVM MISSA] III. 45. IV. 24. Hincmarus Karolo Regi: *Quicquid de rebus & facultatibus ecclesiasticis sibi in episcopali ordinatione munere Spiritus sancti ad gubernandum & dispensandum commissis acceperat, iussione vestra per Vicecomitem illius pagi in bannum, quod in lingua Latina proscriptio conscribendo vocatur, est missum.*

BANNIERI] III. 40. Marcellus: *Ideo iubemus ut omnes pagenses vestros tam Francos quam Romanos bannire & locis congruis per civitates, vicos, & castella congregare faciatis.* Fredegarius scholasticus, sive continuator Gregorij Turonensis: *Exercitum in auxilium Sisenandis, totum regnum Burgundia bannire praecipit.*

BAPTIZENTVR DE QVIBVS DVBIVM EST VTRVM BAPTIZATI] VI. 184. In epistola Gregorij Papae ad Bonifacium Moguntinum: *Baptizentur a paganis baptizati.* VII. 401. in altera epistola Gregorij Papae ad eundem Bonifacium. Videatur epist. Zachariae Papae in vita ejusdem Bonifacii.

BASTONICVM.] VI. 97. *Arctissima custodia.*

BATTERE] I. 75. *battre.* In admonitione Karoli Pictis: *Et de manopere in scuria battere noluit.* Repperio in Glossario: *Battutum, battut.* *Battut, battut.* quomodo scribendum vide-

Tom. II.

tur apud Suetonium, Sic *Battualia* quae vulgo *battalia*, exercitationes militum vel gladiatorum Adamantio Martyrio. Inde *Battale*.

BAVGA] Append. II. 5. *Armilla.* VI. 223. *Bogen* quidem Alamannis *arcus*.

BENEFICIUM] I. 157. In vita sancti Gothardi Episcopi Hildesheimensis: *Institutum monasticum praecclare ibi profecit usque ad dissonantem qua exstitit inter Ludovicum Caroli magni filium & liberos eius. Ea enim tempestate complures spoliabantur Ecclesia, monasteria vastabantur, atque in his etiam Alabense, cujus possessiones a fidelibus ei collata militanibus, pro voluntate eorum qui sic debacchabantur, beneficij ino vero maleficij nomine attribuebantur. In vita beati Guiberti confessoris cap. x. apud Surium to. 3. Guibertus apud Caesarem accusatur quod Gemmelau regalem siscum, majoribus ipsius munificentia imperiali loco beneficij attribuitum, in partem proprietatis suae usurpaverit, & iniuste Regis, fundato ibi canobio, in sortem ecclesiasticam juris iniuste transfuderit, quod fieri nullo modo lex publica sinis.*

BENEFICIARIO IVRE] In capitulis Regis Karoli V. In diplomate Karoli Calvi Imp. Kal. Oct. Indi. VIII. in pago Andegavensi apud Flodoard. lib. 3. hist. Rhem. cap. 4. *Proinde novit omnium fidelium Dei ac nostrorum solertia quia res ex episcopatu Rhemensi, quas magna necessitate, & per omnia iurata, dum a pastore sancta sedes illa vacaret, fidelibus nostris ad tempus, unde quoddam temporale solatium in nostro haberent servitio, commendavimus, eledo & ordinato munere sancti Spiritus per Dei & nostram dispositionem in eadem sancta sede Hincmaro Archiepiscopo, hoc nostra auctoritatis precepto, cum integritate quicquid exinde nos fidelibus nostris beneficiavimus, presentaliter restitimus. Ibidem: Quicquid ex eodem episcopatu, quando de manu Fulconis illud recepimus, alicui praestito beneficio concessimus. Nollem vitium multalectionis ex interpretatione Gallica alienis a sensu verbis hoc idem diploma retulisse.*

BLASPHEMARE] III. 12. *Blasmer de faux jugement.*

BREVE] III. 82. *brevis* App. II. 9. Can. 4. synodi Meldensis. Glossar. *brevis, pittacium, brevis.* Anna Alexiad. *επιτομη της ιστοριας των βασιλεων, brevis historiae sive annales, sive epitome historiae sive annales, sive epitome historiae sive annales.* Cap. 32. Reg. B. Benedicti. Inde *breves & Brief*.

BRVNIA] III. 14. VI. 223. Addit. IV. 94. *Lorica.* Nobis *Brunie.* *Ut omnis homo de duodecim mansis Brunniam habeat.* Inde *feudalorica* quae Nortmannis *sest de haubert*, sicut *scutagium*, id est *servitium scuti*, Anglis. Invenio tamen vetustiori Saxonum lingua *Brynn* galeam significare.

BUCCELLAE] VI. 194. Can. 50. synodi Matiscenensis. *Quia Ioan. 10. Concil. Tolet. 16. can. 6. Tertullianus de monogamia cap. xi. Et illi plane sic dabunt viros & uxores quomodo buccellas.* Evodius de miraculis beati Stephani: *Meretrix buccellam omni die in oleo sanctificato tintillam prius accipiebat, & sic ceteros cibos sumebat.* Bernoldus Presbyter Constantiensis in

Y y ij

expositione ordinis Romani conqueritur in quibusdam Ecclesiis oblatas panis, quæ præfata Ecclesiæ consuetudine ad usum sacrificij à populo fideli ad mensam Domini offerebantur, ad imaginem nummorum & ad tenuissimam quandam & levissimam formam à veri panis specie alienam fuisse redactas. Honorius lib. 1. Gemma animæ: *Et quia populo non communicante non erat necesse panem iam magnum fieri, statutum est in modum denarij formari.*

BUTICVLARIVS] Append. III. 6. Glossar. *Buticulus, Cupella, Butic, Cupa.* Gloss. Germanicium: *Cupa, Vagna, Vagna, Butic, Butic, et vici quædam Butic.* & in instrumentum veteri apud Doctorem meum: *butte, buticella.* Inde *Caupé, Bouteille, Cuve, Bagnoire, Boute de vin.*

CAMPVS] II. 46. In diplomate Roberti Regis: *legem duelli, quod vulgo dicitur campus.* Mos Francis solitus armis impacta diluere. Aymoin. 5. 13. lib. 2. Neapolit. constit. tit. 32. 33.

CAMPIO] IV. 23. *Champion.* Alamannis *Kampfer.* Burchardus in lege quam dedit familiar: *Duo eligantur ad pugnam, & cum duello licent decernant; & cuius campio ceciderit, perdat &c.* *Ainsi le battu payoit l'amende.*

CANCELLARI] III. 43. Gloss. *Cancellarius, ἀρχιδιοκονατικός, qui chartas scribunt.* I. 152. Can. 44. synodi Cabillon. 2. *Tabelliones.* *Notarii Anian. l. 1. C. Th. ad leg. Corneli. de falsis.*

CANCELLARIVS] II. 24. In vita B. Alberti: *Capit esse aulicus scriba, doctus, conditorque regaliū privilegiorum, & gerulus aulicæ regalis quo eadem signabantur privilegia.* In constitutione Karoli Calvi facta in Carisfaco anno DCCCXLI. *Præterea necessarium duximus ut commendationem nostram ex hoc scribere rogaremus, quæ ex more in nostro palatio apud Cancellarium nostrum retineatur, & inde per Missos nostros dirigatur.* Hincmarus Rheimensis ad Episcopos quosdam Franciæ: *Cui (Apocryphario) sociabatur summus Cancellarius, qui à secretis olim appellabatur, erantque illi subiecti prudentes & intelligentes ac fideles viri, qui præcepta regia absque immoderata cupiditatis venalitate scriberent, & secreta illis fideliter custodirent.*

CANES IN DEXTRO ARMO TONSI] VI. 236.

CANTVS GALLICANVS] I. 74. Karol. M. Imp. lib. 1. contra synodum Græcorum de imaginibus; quem ea de re quatuor libros Romanam misisse Hincmarus refert. *A eujus (Romane Ecclesiæ) sancta & reuerenda communione multis recedentibus, nostra tamen partis nunquam recessit Ecclesiæ; sed ea apostolica eruditio ne instruit. & eo à quo est omne donum optimum tribuente, semper suscepit reuerenda charismata.* *Quæ dum à primis fidei temporibus cum ea perstaret in religionis sacra unione, & ab ea paulò distaret, quod tamen contra fidem non est, in officiorum celebratione, veneranda memoria genitoris nostri illustrissimi Pippini Regis cura & industria, sive aduentu in Gallias reuerentissimi & sanctissimi viri Stephani Romane urbis antistitis, est ei etiam in psallendi ordine copulata; ut non esset dispar ordo psallendi quibus erat com-*

par ardor credendi, & qua unita erant unius sanctæ legis sacra lætione, essent etiam unius modulationis veneranda traditione, nec seingeret officiorum varia celebratio quas conjunxerat unica fidei pia devotio. *Quod quidem & nos colato nobis à Deo Italia regno fecimus, sancta Romana Ecclesiæ fastigium sublimare cupientes, reuerentissimi Papa Adriani salutaribus exhortationibus parere nitentes; scilicet ut plures illius partis Ecclesiæ, quæ quondam apostolicæ sedis traditionem in psallendo suscipere recusabant, nunc eam cum omni diligentia amplectantur, & cui adhaerant fidei munere, adhaerant quoque psallendi ordine.* *Quod non solum omnium Galliarum provincia, & Germania, sive Italia, sed etiam Saxones, & quædam aquilonalis plage gentes per nos Deo annuente ad veram fidei rudimenta conversæ sacre noscuntur.* De quo conqueritur Leidradus Archiepiscopus Lugdunensis ad Carolum Imperatorem. *Habeo, inquit, scholas cantorum, ex quibus plerique ita sunt eruditi ut etiam altos erudire possint. Præter hæc habeo scholas lektorum.* Molanus cap. 42. lib. 2. de Canonibus ex historia Lugdunensi per Paradium lib. 2. c. 20. Idem Karolus in præfatione Omlitarij totius anni. Einhardus. *Chronicon Engolismense: Mox petiit Dominus Rex Karolus ad Adriano Papa cantores qui Franciam corrigerent de cantu. At ille dedit ei Theodorum & Benedictum Romanæ Ecclesiæ doctissimos cantores, qui à sancto Gregorio eruditi fuerant. Tributique antiphonarios sancti Gregori, quos ipse notauerat nota Romana.*

Dominus vero Rex Karolus revertens in Franciam, misit unum cantorem in Metis civitate, alium in Suesstons civitate, præcipiens de omnibus civitatibus Franciæ magistris scholæ antiphonarios eis ad corrigendum tradere. & ab eis discere cantare. Correlli sunt ergo antiphonarij Francorum, quos unusquisque pro arbitrio suo vitaverat, vel addens vel minuens; & omnes Franciæ cantores didicerunt notam Romanam, quam nunc vocant notam Franciscam. Excepto quod tremulus vel collisibiles vel secabiles voces in cantu non poterant perfecte exprimere Franci, naturali voce frangentes in gutture voces potius quam experimentes. Majus autem magisterium cantandi in Metis civitate remansit. Vide Agobardum pag. 400. VValfridum Strabum de rebus ecclesiasticis. cap. xxv. & Ioannem Salisber. lib. 1. Policrat. cap. vi.

CAPITVLARE] *Capitulare dominicum.* Tit. ix. Penitent. Roman. cap. 13. *A capitulis.* Hadrianus Papa Karolo Magno: *Edidit nobis Capitulare adversus synodum &c. Unde per unumquodque capitulum responsum reddidimus.* In lege Longobardorum: *Iam non ulterius capitula, sed tantum leges dicantur.* Aymoin. 5. 35. Lupus Ferrariensis episc. 42. *Canones eosdem sive, ut vos vocatis, capitula.* Capitularium tributorum apud Gregor. Turon. lib. 9. cap. 30. *Capitula Septimanis Gothis.*

CAPELLA] V. 334. Can. 5. synodi Aquigran. Can. 6. synodi Rheimensis. Hincmarus clero & plebi Tornacensi: *De capellis antiquitus subiectis Ecclesiis non æqualem sicut de principalibus Ecclesiis collationem exigat. Sed princi-*

palis Ecclesia cum sibi subiectis capellis. Capellani Presbyteri. V. 2. Hincmarus ad Episcopos quosdam Francia: Apocryphus autem, quem nos fratres Capellanum vel Palatii eiusdem appellant, omnem clerum sub cura & dispositione sua regebat. Ibidem: Apocryphus quidem de omni ecclesiastica re vel ordine, necnon etiam de canonice vel monastice alteratione, seu quacunque Palatium adhibant pro ecclesiasticis necessitatibus, sollicitudinem haberet, & ea tantummodo de externis Regem adirent qua sine illo plenius deserviri non potuissent. Valafridus Strabo Abbas Augiensis capite ultimo de exordiis & incrementis rerum ecclesiasticarum: Sunt & illi quos summos Capellanos Franci appellant, Clericorum causis prelati, Capellani autem minores &c. Illi autem sunt primitivi Capellani à Capella sancti Marini, quam Reges Francorum ob adiutorium victoriae in praeliis solebant secum habere, quam ferentes & custodientes cum ceteris sanctorum reliquiis Clerici, Capellani ceperunt vocari. Monachus quidam S. Galli: Quendam optimum auctorem & scriptorem in Capellam suam assumpsit, quo nomine Francorum Reges propter Cappam S. Marini, quam secum ob sui tuitionem & hostium oppressionem jugiter ad bellum portabant, sanctam suam appellare solebant, vel patrocinia sanctorum V. 2. In formula chartae auctorialis: Dum inter se contenderent, sic eadem à proceribus nostris, in quantum inluster vir ille Comes palatii nostri testimonio, fuit iudicatum, ut de quinque denominatis idem ille apud tres & alios tres sua manu septima tunc in palatio nostro super capella Domini Marini, ubi reliqua sacramenta percipiunt, debeat conjurare. Eckerhardus in vita beati Notkeri to. 6. Canisij pag. 932. Capsum solidae auream, gemmis regaliter inclitam, reliquiis summis refertam, in modum Capellae formatam, cuius superscriptio sic est:

En cruce atque pie cum sanctis capsa Maria. Hanc Carolus summam delegit habere Capellam. Et: Caplam illam suspendam collo. Evodius lib. 1. de miraculis beati Stephani: Capella argentea, in qua erat reliquiarum portio.

CAPVLARE] I. 75. Hincmarus Remensis Archiepiscopus in libro contra Hincmarum Laudunensem, de sententiis Engeltranno Metensium Episcopo datis: Quam diversa à sacris canonibus, & quam discrepantes in quibusdam ab ecclesiasticis iudiciis habeantur, ut hic quadam de plurimis panam, evidenter manifestatur. Delatori, inquit, aut lingua capuletur, aut convulso caput ampuetur &c. In legibus Longobardorum: Nalus ei capuletur. Le nez, luy soit coupé.

DIACONUS IN CARDINE CONSTITUTVS IN VRBE ROMA] I. 133. Gloss. Cardinalis, *cardinalis*. Diaconus Cardinalis Gregorio Magno, Incardinatus & Cardinalis Hincmaro & aliis. Cardinalis Diaconus, qui dalmatica utitur, & cuius levam pallia linostrima tegunt, canone vi. synodi Romanae sub Sylvestro, quod in eius potestate ac moderatione verteret diaconia (xenodochium in vita Gregorij I. 164.) sive hospitale pauperum cum sua capella, ut Petrus Vrbevetanus interpretatur in

vitam Fabiani. Ex quo canone manifestum est septem fuisse Diaconos Cardinales urbis Romae, & ex can. 7. Subdiaconos usque ad Lectores omnes illis subditos. Fortasse à cardine in quo vertitur ostium, unde & cardines mundi septentrio & meridies, quod in ipsis caelum velvitur. Inde Cardinales Donatista B. Augustino lib. 1. de baptismo adversus Donatistas, tanquam cardines factionis. Et Cardinales tituli in urbibus & suburbiis can. 54. synodi Meldensis. Cardinales Presbyteri in epistola Zachariae Papae ad Pipinum Majorem domus, Episcopos, & Abbates in regione Francorum constitutos. Quartum capitulum est, inquit, de Presbyteris agrorum, quam obedientiam debeant exhibere Episcopis & Presbyteris Cardinalibus. Ex Concil. Neocaesariensi, cap. 13. ita continetur. Presbyteri ruri in Ecclesia civitatis Episcopo presentie vel Presbyteris urbis ipsius offerre non possunt. Et xx. capitulo: Et in eodem loco nec futuri temporibus baptisteria construantur nec Presbyter constituatur Cardinalis. Sed si ibi Missus facere maluerit, ab Episcopo noverit Presbyterum postulandum.

CASATI HOMINES] III. 80. Casati vassalli LXXIII. qui intra casam serviunt. Ivo epistol. 105. Chronicon Andegavense: Tertullum uxore ei tradita, ad aquando beneficio Landonensi castro & aliquibus terris tam in pago Gassinensi quam in aliis locis per Franciam, casatum fecit.

CASATA] V. 3. Zacharias Bonifacio coepiscopo: De censu autem Ecclesiarum, id est solidum de casata suscipe & nullam habeas bastationem, dum ex eo poteris elemosinas tribuere ac in Christi pauperes parti. Corrupte Romana editio Cassata.

CASTITIA] V. 279. Vetus formula: mansus ad commanendum, cum castiis suprapositis, terris arabilibus. In epistola Episcoporum dioeceseos Rhemorum atque Rothomagi, ad Hludovicum: Iudices &c. edificent villas suas, moderatis castiis, & alibi: Et in castiis & in villis custoditis. In diplomate Karolemanni: Cum omnibus appenditiis ad eundem mansum pertinentibus & assicentibus, castiis, campis, pratis, silviis, piscuis, exitibus & regressibus aquarum, & earum decursibus.

CAVCVLATORES] I. 62. Gaucher Alamanni. Circulatores, prestigiatores, coclearij.

CAVSAM QVÆRERE] III. 40. Conquirere 38. Adquirere. 51. Causator. 10. litigator.

CENTENA] III. 10. IV. 23. Hundred Angli. Vetus Chronicon in Aluredo: Centurias quas hundredas vocant, & decimas quas theringe appellant instituit, ut omnis Angligena legaliter vivens & centuriam habeat & decimam. Quod si quis alicujus delicti argueretur incommodo, statim exhiberentur ex centuria qui eum vadarentur & decima. Eadem omnino ratione la Septaine Biturigibus & Quimes Andegavensibus appellantur.

CENTENARI] II. 28. III. 11. 79. IV. 26. minores iudices, ministri comitum. Can. 21. synodi Cabillon. 2. can. 50. syn. Mogunt. can. 1. synodi Ticinensis. Vvalafridus Strabo: Centenarij, qui & Centenariones, vel Vicarij, qui per

peritatem hominum, quia necesse fuit in istis temporibus coniectam de illis accipere, & ad navium compositionem, & in Normannorum causa, pro regni sui, sicut res canacet, salvamento. Gregorius Turon. 6. 45. Nihil de fisco suo Rex dari precepit, nisi de pauperum coniecturis. Quod ita refert Aymoinus 3. 56. *Ut de substantiis pauperum necessaria eis in itinere subministrarentur.* Flodoardus de coniecto Normannis dando.

CONIVRATORES] III. 13. 26. *Consecratoriales homines* III. 58. Audoenus Rothomagensis Episcopus de vita B. Eligij lib. 2. cap. 50. *Lata igitur sententia est, ut vir ille cum multis aliis juraret. Sic enim apud Francos in more positum est.*

TERCIA CONLABORATIONIS] IV. 9. Tit. XXXIX. legis Ripuariorum. Appendix Gregorij Turon. cap. 85. Aymoini 4. 36. Marculfus: *Quod pariter fante conjugio adquisivimus, predicta conjux nostra tertiam habere poterat. Ibidem: Quantumcumque in servitio tuo pariter laboravimus, & quod in tertia mea accepi.* Gesta Dagoberti: *Tertiam tamen partem de omnibus qua Dagobertus Rex adquisiverat postquam Nambildis Regina regnare ceperat, eidem reservavit.* Can. 5. synodi Meldensis.

CONSVETVDINES] IV. 48. *à vide à coutumes des évêques romains.* *Consuetudines.*

CONVERSUS] App. I. 8. *Conversio* 137. *Conversio morum* in formula promissionis monachalis: *Ego promitto stabilitatem meam & conversionem morum meorum.* Petrus Venerabilis ep. 18. lib. 4. *in Capitulo lectam tam literatis quam illiteratis, quos Conversos vocamus, exposuit.*

COMMUNIO PEREGRINA] Addit. IV. 159. Can. 2. Concilij Agathensis. Clericis olim non imponebatur solennis ac publica penitentia can. 8. Concilij Carthag. 4. & Carthag. 7. c. 11. nisi prius ab ordine remoti aut regradati essent, ita ut inter laicos haberentur. Vide epist. 8. Cypriani lib. 3. ad Fidum. Communio cum laicis, ordine post clerum, & loco extra chorum, quæ in penam dabatur Clericis atque ita ut propria communione habitam jacturam. Epistola Symmachi Papæ 426. Euseb. lib. c. 37. penult. Vtriusque tamen speciei, qualem tunc laicos ex more Ecclesie catholice percepisse Lindanus probat lib. 4. Panopl. Evang. cap. 58. In actis synodi Sueffionensis: *Sæpe dictum Ebbonem damnavit Episcopum, adeo ut inter laicos communionem tantum habere mereretur.* Athanasius apolog. 2. *Atqui Coluthum in gradu presbyterij mortuum, omnesque ab eo constitutos sacerdotes sive Clericos in laicorum ordinem redactos esse, & sub nomine laicorum ad synaxin admissos, apud omnes constat.*

LIBERTATEM ANTE CORNU ALTARIS] I. 82. Lib. 2. Collectarij canonum Burchardi: *Idcirco ego Burchardus Deo annuente Vormatiensis Ecclesie Episcopus quendam Ecclesie nostre famulum, nomine Eberhardum, sacris ordinibus oblatum, ad altaris cornu, nobilitum virorum in presentia, per hoc auctoritatis testamentum statuo, ita ut ab hodierno die & tempore bene ingenuus ab omni servitutis vinculo securus permaneat. Sic traditio ad altare in vetri instru-*

mento Majoris monasterij: *Et fecerunt in Capitulo nostra gurgipitionem calumnie & donum auctorisationis de his omnibus, quod dum de more super altare possissent, hi de nostris intersuere testes. Ter circum altare vertebantur, in lege Longobardor. tit. de testamentis.*

CRUCIS EXAMINATIO] I. 102. III. 46. V. 196. Canone 17. synodi apud Vermeriam. Agobard. pag. 288. Vide leg. Frifionum 9. 1. tit. 14. Bedam de remed. peccat. cap. 4. & 9. In testamento Karoli Magni: *Judicium crucis Dei.* Vide infra de Pelagio in voce *Purgatio.*

CYRA DOMVS] VI. 124. Sic *Chropalaterij* lib. 14. Ammiani Marcellini & in epist. Vigilij Papæ & *Chropalater.*

CVRTES] III. 19. Flodoardus: *Quidam Presbyter de Bovonis curie, sic enim villa vocatur. In diplomate Hludovici: Curiam nostram Turorum in ducatu Alamannico.* Leo Hostiensis Episcopus chron. Casin. lib. 1. cap. 36.

D

DECANICA ECCLESIA] V. 378. Videantur quæ notavi ad Iulianum Antecess. Constantinop.

DEFENSIONIS TEMPVS] V. 201. *tempus de defensione.* Leg. Visigoth. 8. *Qui in pratum eo tempore quo defenditur.*

DELIBERARE] VI. 370. *delivrer.* Nodgerus in vita B. Landoaldi: *Locum ad honorem S. Bavonis deliberare.* In diplomate Frederici Regis Sicilia: *Restituit & deliberavit.*

DENARIALIS HOMO] VI. 213. *manu missus jactato denario.* In Marculphi monachi libro hoc ponitur denariale præceptum. *Et quia, inquit, apostolicum vel inlister vir ille per manum suam in nostra presentia jactato denario secundum legem Salicam dimisit ingenuum, ejus quoque absolutionem per presentem auctoritatem nostram firmamus, precipientes eum ut fucus & reliqui mansuarii qui per talem titulum à jugo servitutis in presentia principum noscuntur esse relaxati ingenui, ita amodo memoratus ille per nostrum præceptum plenius in Dei nomine confirmatus, nullo inquietante perennisque temporibus cum Dei & nostra gratia valeat permanere ingenuus atque securus &c.*

DEI VERBUM PASSVM] V. 61. Contra Felicem Vrgelitanum, in quem libellus extat Paulini Aquilegensis Episcopi.

DISFACERE IUSTITIAM] III. 26. *disfacta charta* III. 28. In Leg. Longob. tit. de furtis: *Nisi per justitiam & pacem faciendam hominem disfecerit. S'il ne le condamne à estre deffait.*

DOS ECCLESIAE] VI. 69. Can. 19. synodi Tolet. 3. Can. 3. 6. synodi Vormat. cap. 1. de censib. Can. 4. synodi Coloniens. *Neque ex dote Ecclesie, id est, ex uno manso & quatuor mancipiis, census exigatur.* In diplomate Orthonis I. *Dotem quoque Ecclesie, id est, duas hobus possessas, & beneficiam Presbyteri in eodem loco deservientis, id est, unam hobam.*

DOMINICVS DIES A VESPERA] I. 15. V. 189. Can. 13. synodi Ferojulienfis. Vide infra *Noctes.*

PROPRIVM DOMINICVM] IV. 34.

Rabanus ad Otgarium: *Proprietas dominicalis, qua Domino Imperatori ex paterna successione hereditario jure pervenit.* Reges nostri, propter excellentiam, commune nomen Domini sive Domini sive Domini effecerunt suum. Anastasius Bibliothecarius Adriani secundi, sive Landulfus Sagax historia Miscella: *Genti Francorum moris est Donnum id est Regem secundum genus printipari.* Kōtes sive ab eis Græcis, Sire nobis.

DUX] V. 367. *Βικτωριος* Nov. 145. Fortunatus ad Galactotium Comitem:

Debet & ipse potens, ut adhuc bene crescere possit, Prefert ut arma Ducis, qui tibi restat apex, Ut patria fines sapiens tuaris & urbes,

Idem de Lupo Duce:

Bella movet armis, jura quiete regis, Fuleus utriusque bonis, hinc armis, legibus illine, Quam bene sit primus cui favet omne decus.

DUX ET PRINCEPS FRANCORVM] V. 2. In vita B. Baboloni: *Ab Erchevaldo, qui tunc Francorum ducatus præerat, & omnia palatina officia suo moderamine procurabat.* Stephanus Abbas Leodiensis in vita B. Modoaldi: *Ea tempestate Dagobertus rerum potiebatur, sub quo idem Dux, dignitate modicum à sublimitate regia differente præditus, omnia regni negotia prudentissima dispositione ordinabat.* Hincmarus episc. ad Episcopos Francie.

E

EMENDARE.] I. 116. IV. 38. *Restaurare, Reparare, Emender.* Can. 27. synodi Aquisgr. *Ut domus Ecclesiarum & regumenta ab eis sint emendata qui beneficia exinde habent.*

EMVNITAS.] V. 195. *Immunitas.* Can. 30. synodi Tribut. Can. 2. syn. Mediocr. Can. 10. synodi Aurelianensis.

EPISCOPVS PER ELECTIONEM.] I. 78. Can. 9. synodi Aurelian. 4. *Ut nullum episcopatum per premia aut comparatione licet adipisci, sed voluntate Regis, juxta electionem cleri ac plebis, sicut in antiquis canonibus continetur.* Can. 8. synodi Parisienf. can. 10. synodi Cabillonensis. Videatur vita beatorum Medardi, Auberthi Rothomagensis, Eucherij, Vdalrici, apud Surtium. Fulbertus episc. 10. Ivo episc. 49.

EPISTOLA DE CÆLO LAPSA.] I. 73. Adversus Aldebertum hæreticum. In synodo Romana, quæ extat in vita Bonifacij Moguntini: *Deneardus Presbyter respondit: Ecce Domine epistola qua utebatur Aldebertus, & quam divulgabat esse Iesu, sibi que de celo venisset. Et accipiens Theophanius notarius legit, cujus initium erat. In nomine Domini. Incipit epistola Domini nostri Iesu Christi filij Dei, qua in Hierosolymam cecidit, & per Michaelem Archangelum inventa est in porta Ephraim, & per manus sacerdotis nomine Score ipsa epistola fuit exemplata &c. Et recepit eam Macrius sacerdos Dei, & transmisit in montem sanctum archangeli Michaelis, & per manus angelij Dei pervenit ad Romanam civitatem &c.*

EVLOGIÆ.] Add. I. 68. Honor. lib. 1. cap. 67. *Genus animæ.* Cap. 54. *Regulæ B. Benedicti.* Can. 45. syn. Meldensis. Can. 9. synodi Nannetensis. Gregor. Turon. 6. histor. Franc. cap. 5.

EVVA.] III. 65. Append. II. 35. Kero in-

terpret. vocab. barbar. *Lex, evva.* Et alibi: *Testamentum, evva.* in paraphrasi VVillerami Abbat. in Cantica canticorum veteri lingua Francica. Vox etiam hodie Anglis usitatissima. Ut putem legendum in Capitulis à viro de literis benemerito Marco VVelfero editis *Correpti secundum evvam Bajoriorum vel legem.* Vid. cap. de igne emissio & extinct. in leg. Bajuvar.

EXACTARE.] III. 68. IV. 31. Can. 18. synodi Cabillonensis. In diplomate Caroli Magni: *Cariatium & vinum contra omnem justitiam ab eis exaltare non cessant.* In altero diplomate: *nec qua fisci à longo tempore suis conjugando exaltandum.*

EXARTVS.] VII. 276. Can. 27. syn. Aurel. 2. can. 18. synodi Cabillonensis. In diplomate Karoli Magni: *Conferremus stipem vel, ut vulgo dicitur, exartes quosdam quos ex rebus Tricassinensis comitatus ipsi proprio labore de heremo ad agriculturam præduxisse noscuntur.* In Cartulario Rhenensi: *Si nevalia, qua facta vocant, ibi sunt.* Tit. 41. leg. Burgund. & tit. de exartis. *Essartz.*

EXHEREDATI.] I. 115. *Privati rebus suis.* Can. 6. synodi Mogunt. Can. 51. synodi Turonens. 4. Can. 7. synodi Cabillon. 2.

EXPOSITI ANTE ECCLESIAM.] VI. 144. Can. 31. synodi Arelat. 2. Can. 9. syn. Vafens. VVandelbertus Diaconus in vita B. Goarisi: *Moris tunc Trevirorum erat ut cum casu quilibet femina insantem peperisset cujus nollet sciri parentem, aut certe quem præinopia rei familiaris nequaquam nutrire sufficeret, ortum parvulum in quadam marmorea concha, qua ad hoc ipsum facta erat, exponeret, ut in ea cum expositus infans reperiretur, existeret aliquis qui eum vocatus miseratione susciperet & nutriveret. Si quando igitur id contigisset, custodes vel matricularij Ecclesia puerum accipientes, querebant in populo si quis forte eum suscipere nutriendum & pro suo deinceps habere vellet. Vbi verò ad eam rem offerret sese aliquis, infans qui esset expositus Episcopo deferretur, & ejus privilegio auctoritas nutriendi habendique parvuli ei qui à matricularijs susceperat firmabatur.*

F

FACVLAS ACCENDERE.] VII. 316. Can. 23. synodi Arlatensis Burchard. in collectar. can. *Venisti ad aliquem locum, id est, ad fontes, vel ad lapides, vel ad arbores, vel adivia, & ibi aut candelam aut faculam pro veneratione loci incendisti.*

FAIDA.] III. 27. 55. *Inimicitia sive aperta simulas.* VVebd Alemannis. *Fenuð* Anglis borealib.

FAIDOSVS.] III. 4. *diffidatus.* *Deffé.* Theodoricus de Nihem de juribus imperij: *Imperator Græco qui tunc erat bellum indixit, eumque more Saxonicò diffidavit.*

PER FIDEIVSSORES AD PALATIVM.] III. 34. V. 98. 178. VII. 470. Gregorius Turon. 4. c. 43. & lib. 8. Franc. hist. cap. 12. 43. & lib. 9. cap. 8. & cap. 70. de glori. confessorum. Marculus indiculo ad Episcopum pro alijs distringendis & judicio evidentali.

FIDELITAS PER SACRAM.] III. 8. Hujus

Hujus formula in memorialibus capitulis quæ dedit Karolus Rex Missis suis anno dccccliv. mense Junio fuit hæc: *Ego ill. Karolo Hludovici & Iuditha filio ab ista die in ante fidelis ero secundum meum favorem, sicut Francus homo per rectum esse debet suo Regi. Sic me Deus adjuvet & ista religia. At in placito generali apud Gundulsvillam anno dcccclxxiv. Indiæ. 3. V. Id. Septemb. hæc fuit professio Episcoporum. Quantum sciero & potero, adjuvante Domino, consilio & auxilio secundum meum ministerium fidelis vobis adiutor ero ut regnum quod vobis Deus donavit vel donaverit, ad ipsius voluntatem & sanctæ Ecclesiæ ac debitum regium honorem vestrum & vestram fideliūque vestrorum saluationem habere & obtinere & continere possitis. Sacramentum verò laicorum istud. Quantum sciero & potero, adjuvante Domino, consilio & auxilio fidelis vobis adiutor ero ut regnum quod habetis, ad Dei voluntatem & sanctæ Ecclesiæ & vestrum honorem atque ad vestrorum saluationem continere possitis, & quod Deus vobis concesserit acquirere & contra omnes homines defendere valeatis.*

FISCALINI REGII III. 16. Ex familia dominica Marculpho. Aymoin. 3. 56. Fiscalinorum multos à parentibus segregatos &c. Gregor. Turon. Franc. hist. 6. 45. Familias multas de domibus fiscalibus. Marculph. De unaquaque villa fiscali tres homines ex servientibus ex utroque sexu à servitio relaxentur.

FORBANNIKE III. 49. Forbannem Alamannis, Forbannir noltris.

FORBANNVM III. 50. forbannissement.

FORCAPIA IV. 36.

FORENSES PRESBYTERI VI. 246.

In vita B. Pauli Virdunensis apud Surium to. 1. pag. 934. Ioannes Diacon. lib. 3. de vita Gregorij magni cap. 11. Cardinales violenter in parvulus ordinatos forensibus in pristinum cardinem Gregorij revocabat. Quapropter Ioanni Episcopo Syracusano scribens ait: Quorundam ad nos relatione pervenit Cosmam, qui ex monacho &c. à decessore tuo Maximiano in Ecclesia Syracusana Subdiaconus factus, atque à te postea in possessione qua Iuliana vocatur Presbyter dicitur ordinatus. Petrus Vrbevetanus: Multitudo Presbyterorum & Diaconorum forensium ad urbem concurrentium causam dedit ut urbani Presbyteri & Diaconi ab eis distinguerentur nomine Cardinalis.

FORAS PRESBYTERI V. 161. Can. 45. synodi Moguntine.

FORESTIS IV. 41. In Pragmatica Childerberti: *Has omnes piscationes que sunt & fieri possunt in utraque parte fluminis, sicut nos tenemus, & nostra forestis est, tradimus ad ipsum locum.* Gloss. in c. Cum dilecti. de donationibus. Du Tillet pag. 144.

FORFACTVM Gloss. Isidori: Forisfacio, offendo, noceo.

FREDA III. 30. Gregor. Turon. 4. de virtut. B. Martini cap. 26. *Afirmavit Rex quosdam ex his qui absoluti fuerant ad se venisse, compositioneque fisco debitam, quam illi fredum vocant, à se indultam.*

FRISCINGÆ IV. 73. Tolofanis Fresin- Tom. II.

gues. Can. 13. synodi Ticinensis. Episcopi dioecel. Rhemor. & Rothomag. ad Hludovicum Regem: *Qui illorum pecora vel friscingas vel quacunque illorum sunt non prædentur.* Hincmarus clero & plebi Tornacensi: *Exigendo denarios aut verres seu friskingas.* In veteri diplomate: *friscingas ovinas.* Inde Notgero Abbati S. Galli, quem Psalterium de Latina lingua in barbaram transtulisse scribit Eckerhardus, *Ostefrisincb*, id est, agnus paschalis. *Frischling* etiamnum nuncupant accolæ Rheni porcos qui noxidum perverunt ad justum incrementum.

GENERATIO VI. 80. Ex epistola Gregorij ad Bonifacium Moguntinum. Zacharias Pispino Majori domus: *Decimus ut dum usque se se generatio cognoverit, iuxta ritum & normam Christianitatis & religionis Romanorum, non copulerent conjugii.*

GILDONIA V. 200. Confratria Hincmato.

GLORIA PATRI I. 66. Cassianus apud Massiliam Presbyter lib. 2. de institut. cœnob. cap. 8. *Illud autem quod in hac provincia vidimus, ut uno cantante, in clausula psalmi, omnes affantes concinant cum clamore Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, nusquam per orientem audivimus, sed cum silentio omnium, ab eo qui cantat, finito psalmo, orationem succedere.* Can. 7. synodi Valsensis.

GRAPHIO V. 2. Glossar. *inæric dompêric segriviv. Gravius.* Ut videatur idem significare quod Baronis nomen, quo, lingua Gallorum, servi militum dicebantur, sicut Cornutus sive quis alius notat in illud Perlij *Baro reguatum &c.* Licet hodie Alamanni *Gravionem* appellent quem nos Comite, nos *Baranem* quem illi *Freyherr*. Index fiscalis hic significatur, sicut tit. 55. leg. Ribuar. & in veteri diplomate: *Iudicem fiscalis, quem Grasionem appellant.* Sugerius de possessionibus monasterij B. Dionysij: *Ab oppressione exaltorum regionum, quos dicunt Grastiones, multo labore multisque placitis emancipaveram.*

GRADALE I. 74. Amalarius de ordine Antiphonarj. Rabanus I. 33. de inst. Clericorum.

GRANEA Addit. IV. 144. Grange. Cap. 81. Leg. Alamannorum.

GVNEBODIGNI Capitulare Aquisgran. an. 789. cap. 61. Guntbadingi can. 33. synodi Aquisgranensis contra Felicem & Elipandum. Sed lib. 2. legum Longobard. tit. *Qualiter quisque se defendere deb.* ubi hoc idem capitulum extat, vetera exemplaria habent: *Sicut Gundebada lege viventes.* Et apud Hincmarum pro Lothario de Tietberga: *Tamen si Christiani sunt, sciant se nec Romanis in die iudicij, nec Saliis, nec Gundobadis, sed divinis & apostolicis legibus iudicandos.* Agobardus Lugdunensis Episcopus ad Ludovicum Imp. adversus legem Gundobaldi & impia certamina quæ per eam geruntur: *Cum fortè contingit ut omnes sint veraciter Christiani, nemo alterius testimonium spernat, cum se bonis locutionibus adificam, si subito contigerit alicui ex ipsis disceptatio in iudiciis, nullum poterit habere testem de suis carissimis sociis, eo quòd non recipiatur testimonium alicujus super Gundobadam.* 22

Ibidem: *Que utilitas est propter Gundobadam legem, cuius auctor extitit homo hereticus & fidei catholica vehementer inimicus, cuius legis homines sunt perpauci, ut non possit super illum testificari alter etiam bonus Christianus &c. Si autem placeret Domino nostro sapientissimo Imp. ut eos transferreret ad legem Francorum, & nobiliores ipsi efficerentur, & hac regio ab squaloribus miseriarum sublevaretur. Horum enim causa contigit ut lacessantur ad certamen & pugnam pro vilissimis rebus, quibus contingunt homicidia. Et sub fine: Temporibus predicti Gundobadi Regis Burgundionum &c. La loy Gombette. Gregor. Turon. 2. 33.*

H

HARMISCARA] V. 98. Karolus in capitulis que Successionis constituta sunt anno 853. Sciatis quia & bannum nostrum component. & simul cum excommunicatione ecclesiastica nostram harniscaram durissimam sustinebunt. Harniscaram scriptum etiam invenio in capitulis que idem Karolus constituit anno 856. *Vt iubeamus ipsos depredatores per eandem viam cum Misso nostro redire, & illa omnia que male egerunt legaliter emendare, & talem harniscaram sicut nobis visum fuerit, aut iudicium sicut cum fidelibus nostris consideravimus, sustinere.* Et in capitulis que Pictis constituta sunt anno 869. Episcopi provideant quem honorem Presbyteri pro Ecclesiis suis senioribus suis tribuere debent, & senioribus Presbyterorum hoc sufficiat, & amplius per ingeniosas machinationes Presbyteris non exigant vel exquirant nisi sicut in eisdem capitulis avi nostri constitutum, ne Deum offendant & nostram offensam incurrant, ac post debitam emendationem dignam harniscaram a nobis dispositam sustineant.

HERIBANNVS] III. 13. 18. 35. *L'host banni Nortmannis. Bannus in hostem; id est, vocatio ad castra aut exercitum, III. 67. Multa non ambulantis in exercitum Gregor. Turon. 5. 27. Here enim Francico, Alamannico, Anglico idiomate castra sive exercitum significat. Inde Herault, Feccialis.*

HERISLIZ] III. 70. In quibusdam exemplaribus inveni ita scriptum hoc capitulum: *Si quis contumax adeo aut superbus exiterit ut dimisso exercitu absque iussu & licentia Regis domum revertatur, & quod nos Theodisca lingua dicimus eriliz fecerit, ipse ut reus majestatis vite periculum incurrat, & res ejus fisco socientur. Desertio castrorum aut exercitus, sive desertionis multa. Lassen enim Alamannis deserere est; nobis laiffer, delaisser. Theodulphus: Et quomodo Dominum Pipinum Regem in exercitu derelinquens, & ibi, quod Theodisca lingua herisliz dicitur, visi sunt iudicasse eundem Tassilonem ad mortem. Nec tamen male herisliz dicitur, quasi sit exercitus scissio. Lotharius Imp. *Sit bannum rescissum, quod Theodisca lingua herisliz vocatur.* Inde *Eselebe & Eselechemens de sief.**

HERIBERGARE] III. 68. *Herberger.* In admonitione Karoli Pictis: *Mandamus ut sicut nec in nostro palatio, ita nec in isto heribergo aliquis alius sine nostra iussione manere presumat, nec illud aliquis destruat.*

HOSTIS.] I. 135. *L'host.* Inde *hostages*, que tamen *obshagia* dicuntur in diplomate Ludovici Comitis Palatini Rheni dat. ann. 1279.

I

IDONEARE] III. 64. *Idoneum se facere* ibid. 89. Inimicum se facere ad crimine quo quis impetitur cum idoneis hominibus, Gregor. Turo. 9. hist. Franc. 13. 16. *Vt putem in legibus Thaffilonis legendum: Et parentes ejus non exidoneaverint eam ut libera fuisset.*

IEIUNIUM QUATUOR] V. 151. Can. 34. synodi Mogunt. In dialogo Bernonis & Gerungi Augiensis monachi: *Cum una fides sancta catholica matris Ecclesia unitatem commendat, quare ipsa in filiis suis quibusdam consuetudinum diversitate aliquando discordat, ut de jejuniis quatuor temporum, in quorum observatione nonnulli videntur discordare.* Gregorius primus officium quod dicitur Martij, primæ quadragesimali adscripsit. Micrologus cap. 24. & cap. 25. Gregorius Papa septimus apostolica sedis praesidentis constituit ut *assivale jejunium infra octavam Pentecostes annualim celebraretur. Quod quidem sapientioribus reverentia sedis apostolica facile persuasit. Simplicioribus autem nonnulla dubitatio super hujus status promulgatione remansit. Nam non parum à consuetudine eorum discrepat, quam à quibusdam scriptis non adeo authenticis mutaverunt, id est, à Mogontiensi Concilio tempore Henrici II. Imp. factio. Hoc enim hanc regulam jejuniij quatuor temporum praefixit, ut hebdomada prima, quarta feria Martij, in secunda Iunij, in tertia Septembris, omni anno jejunetur. Præterea & hoc attendendum quod in quibusdam sacramentariis inveniunt, quod & in primo sabbato Martij, in secundo Iunij, in tertio Septembris jejunare debeamus. Et cap. 27. *Jejunium hyemale juxta traditionem sancte Romanae Ecclesie semper in tertia hebdomada de adventu Domini debet celebrari.* Can. 2. synodi Saleguntstadiensis.*

IEIUNIUM XL. DIES ANTE] VI. 187. Amalarius lib. 1. cap. 36. & lib. 4. cap. 37. Officialis: *Nos observans res quadragesimas, id est, ante Pascha Domini, circaque festivitatem sancti Joannis, & ante nativitatem Domini, sic à pijs mentibus frequentatum apud nos.* Burchard. lib. 19. cap. 5. ex synodo Triburiensi.

INBREVIARE.] In Capitulis Regis Karoli VI. In Capitulis apud Successionem civitatem anno DCCCCLIII. *Thebanum ac vestimenta seu libros diligenter inbrevient, & breves nobis reportent. Inbrevient etiam quid unusquisque Ecclesiarum prelati, quando pralationem Ecclesia suscepit, ibi invenerit.*

INDEBITARE] Add. IV. 144. *Enderbet.* **INDICVLVS**] III. 58. In juramento Bonifacij: *Hunc etiam indiculum sacramenti ego Bonifacius exigui Episcopus manu propria scripsit. Bonifacius Pipino: Veniens ad nos cum indiculo vestro, rogans ut ei justitiam faceremus.*

INFANTES] VII. 142. Hieronym. in question. Hebraic. in Genesim.

INFERENDA] Addit. IV. 116. *Inlatio.* Aymoin. 4. 26. Fredegarius scholasticus, sive continuator Gregorij cap. 74. In diplomate

Karoli Magni: Nullus iudex publicus nec ad causas audiendum, nec ad infrandas nec freda exigendum. Inde inferendales vacce quas à Clothario seniore annis singulis quingentas reddere confiterant Saxones in Chronico monasterij Beuensis. Et in Gestis Dagoberti: Super hac verò centum vaccas inferendales, que ei de ducatu Cenomanico annis singulis solvebantur.

INGENIUM] II. 31. Gregorius Tur. 6. cap. 22. Quod sapius hic ingenia quæret qualiter eum ab episcopatu deieceret. Malum ingenium III. 27. Mal engin.

RES INTERTIATA] III. 46. VI. 214. Tit. 49. legis Salicæ, & tit. 35. leg. Ripuar. & in leg. Edouardi Regis Angl. Chose emiercée legib. Aurelia. municipal. artic. 379. Gloss. *Interpretis*; *Sequester*.

INTERVENTORES] VII. 120. Can. 41. synodi Carthag. 7. Augustinus epistol. 163. & cap. 16. de unico baptismo contra Petilianum.

ITERARE IUDICIUM] VI. 64. *Retra-hare* l. 1. C. Th. de episc. iudicio. Quo remedio utimur cum appellandi ius non est. l. ult. C. de tempor. appell. *Novell.* 82. *de iuris* can. 3. synodi Sardicenis. Cyprianus epistol. 55. Iterato quoque à pluribus nobis in Concilio anno priore absentur. Sever. Sulpit. lib. 2. fact. histor. Nocentem pronuntiat, redigique in custodiam donec ad Principem referret. *Gestis ad palatium delatis, censuit Imperator Priscillianum sociisque ejus capitis damnari oportere. Ceterum Ithacius videns quam invidiosum sibi apud Episcopos foret si accusato etiam postremis &c. Etenim iterari iudicium necesse erat. Videantur epistola Karoli Calvi Imp. ad Ioannem summum Pontificem edita cum Hincmari Rhein. Archiepiscopi epistol. & Add. IV. 29. 30. & que Hadrianus Papa ad eundem Karolum & Hincmarum scripsit, eisdemque Karoli Imp. & Hincmari ad Hadrianum Papam epistola de causa Hincmari Laudunensis Episcopi apud Baronium.*

IUDÆI CHRISTIANA MANCIPIA] VI. 423. Gregorius Brunichildæ Reginae Francorum: Omnino præterea admirari sumus cur & in regno vestro Iudæos Christiana mancipia habere permittitis. Idem Theodorico & Theodeberto Regibus Francorum.

IUNIORES] I. 161. III. 63. Marcellus: *Iubemus ut nec nos nec iuniores seu successores eorum nec quilibet de partibus iudicum &c. In diplomate Karoli Magni: Vt neque vos neque iuniores seu successores vestri. In diplomate Hlotharij: Quicquid ad partem Comitum aut juniorum eorum seu successorum exigi poterat. & in diplomate Theoderici: Vt neque vos neque iuniores vestri seu successores.*

IUNIORES ECCLESIAE] V. 192. VI. 156. Can. 8. synodi Matifcon. Can. 10. synodi Parisiens. Can. 10. synodi ad Theodonis villam. Gregor. Turon. 5. 26.

K

KYRIE ELEYSON] VI. 205. Can. 3. synodi Vafensis habitæ Decio V.C. Consule. Gregorius epistol. 63. lib. 7. *Kyrie eleyson autem neque dicimus neque dicimus sicut à Grecis dicitur. Quia in Grecis simul omnes dicunt. Apud nos*
Tom. II.

autem à Clericis dicitur, à populo respondetur. & totidem vocibus etiam Christe eleyson dicitur. quod apud Græcos nullo modo dicitur. Quæ precum formula & nationibus in ore fuit, si vera est vulgata editio Artiani cap. 7. lib. 2. *in dicitur*, inquit, *ἐπισημασθῆναι τὸν κύριον ἐλεῖσον, ὅτι ἡ αἰὶν ἡμετέραν δόξα ἀδύνατον, καὶ ἡ δόξα ἡμετέραν δόξα ἀδύνατον, καὶ ἡ δόξα ἡμετέραν δόξα ἀδύνατον. Videantur epistola 63. Basilij & 178. B. Augustini. Kyrie eleyson in deducendo cadavere V. I. 197. Can. 3. synodi Arelatenfis.*

L

LANAM CARPERE] I. 75. Nobis *Cardei*. Plautus Menæchmis: *Inter ancillas sedere iubet, lanam carpere.* Sic legitur in omnibus exemplaribus, non *lanam carere*: sicut apud Varronem, *Vt careat spurcicia, sive ἄλγος ἢ κέρμα.* Gloss. *Carpiit, ἑλθόν, ἑλθόν, ἑλθόν, ἑλθόν, ἑλθόν.* Aliud Glossarium: *ἑλθόν, carpiit.*

LECTIONARIIVS] I. 103. Siebert. ann. 807. Amalarius 3. Officialis.

LITANIA MAIOR DIEBUS TRIBVS] V. 150. synod. Aurelianens. 1. Can. 33. synodi Mogunt. *Rogationes Sidonio lib. 5. epistol. 14. & lib. 7. epistol. 1. Sive tres dies Rogationum quæ celebrantur ante Ascensionem Domini iuxta morem Gallicanæ Ecclesiæ, ut habetur in Ordine Romano, in quo minor litania dicitur, auctore Marce Viennensi Episcopo, de quibus extat familia Alcimi Edicij Aviti, & multa multi. Eckerhardus in vita B. Notkeri de Rottperro 962. Dillaverat etiam litania quæ Ecclesiæ canis per totum orbem in diebus Rogationum. In vita B. Audomari: Sub festum dominica ascensionis, cum more recepto triduanæ sunt Rogationes, & sacrosancta crucis vexilla totius Ecclesiæ proles devoto pectore sequitur.*

LITANIA MAIOR MORE ROMANO] VI. 74. Can. 10. synodi Aquilgr. *De litania quoque majore atque de rogationibus ventilatum est: sed communi consensu ab omnibus electum atque decretum, iuxta morem Romanum VII. Kal. May illam celebrationem secundum consuetudinem nostræ Ecclesiæ omittendam. Ordo Romanus: Romana consuetudo unum diem, id est, VII. Kal. May interponit, quem vocat litaniam majorem, non in jejuniis &c. Hanc autem legitimus statutam à sancto Gregorio. Iussit autem fieri in eodem die litaniam septenariam: quæ septiformis dicitur Paulo Diac. lib. 3. histor. Long. cap. 23. Eadem refert Amalarius lib. 4. Officialis cap. 24. 25. VValafridus Strabo cap. 28. de reb. ecclesiasticis, Alcuinus de divin. offic. cap. de litania majore.*

LITHOSTROTVM] V. 353. *Strata.* Ipsa est & *delapidata.* Gloss. *Delapidata, λίθωτρον.* Isidorus, id est, lapidibus strata. Non autem, ut apud Plinium, elaborata arte picturæ, parvulis crustis ac tessellis tinctis in varios colores.

LUMINARIA ARBORIBVS] I. 62. Can. 8. synodi Nannet. Can. 23. synodi Arelat. 2. Can. 5. synodi Agathensis.

M

MAIORES] V. 174. *Maiores* Balsamoni can. 10. synodi octavæ: in quem sic Zonaras: ἡ ἑστὴ λειτουργία ἐστὶν μαζικῶν ὁμοίως ἢ ἐν κωνσταντίνῳ, ἔστι, ἡ ἐν τοῖς ἀρχιεπισκοπικοῖς κωνσταντινῶν. Major
Z z ij

regie villa in vita B. Goaris. *Maires*. Hincmaro *Villarum regiarum majores*.

MALLVS] III. 31. 38. 45. VII. 133. Majus placitum, sive de majoribus causis, ubi quem presentem adesse oportuit. cap. xxiii. & xxi. libri quarti. In Capitalis que facta sunt Sueffionis ann. 853. *Comes convenientem locum consideret & inveniat ubi stationem ad mallum tenendum constituat: quia nefas est ibi reos puniri ubi respectu divina reverentia misericordiam consequuntur*. In præcepto remissionis sive concessionis quod fecit Ludovicus Imperator Hispanis: *Ipsi pro majoribus causis, sicut sunt homicidia, raptus, incendia, depraedationes, membrorum amputationes, furta, latrocinia, alienarum rerum invasiones, & undecunque à vicino suo aut criminaliter aut civiliter fuerint accusati, & ad placitum venire jussi. ad Comitum sui mallum omnimodis venire non recusent. Ceteras vero minores causas &c.* In donatione Vdalrici Laureshamensis Abbatis: à tribus principalibus mallis, qui vulgo *Vogebending* vocantur, quibus ad curiam *Luiterehussem* annuam maniebantur. In admonitione Karoli Pistis: *Vt conlimitanei & vicini Comitum in una die mallum non teneant, maxime propter Francos homines & advocatos, qui ad utrumque mallum non possunt occurrere. Vetus Chronicon: Accusatus est ibi coram Imperatore Ceadragus Dux Abodritorum, qui infidelis erat Francis, & quia vocatus ad mallum Imperatoris, contempsit venire per semetipsum, sed legatos ei miserat &c.* Quod ita refert Aimoinus 4. 111. *Accusatus est in eodem placito Ceadragus quod se erga partem Francorum parum fideliter ageret, & ad Imperatoris presentiam jamdiu venire dissimulasset.*

MANDATVM] Add. I. 24. Ordo Romanus. Can. 20. *Synodi Aquigranensis: In cœna Domini pedes fratrum post mandatum Abbas lavet & osculetur. & can. 22. Vt mandatum, si tempus cœna est, tam fratrum quam etiam peregrinorum, post cenam fiat.* In statutis congregationis Casalis Benedicti non editis titulus est, *De mandato sive ablutione pedum*, que fiebat cantante choro. *Mandatum novum do vobis.*

MANGONES] App. I. 34. *Gueux*. Germanis *Mengen*.

MANNIRE] I. 115. III. 45. IV. 25. Vocare in jus, tribus testibus presentibus. *Manen* Alamannis. *Monere* sive *commonere* Iustitiano. *Semondre* veteribus pragmaticis. Hincmarus ad Episcopos Francie: *Comes & Vicarij plurima placita constituent, & si ibi non venerint, compositionem ejus exsolvere faciant. Et quia prius per maninas veniebant, excogitaverunt quidam ut per bannos venirent ad placita, quasi propierea melius esset, ne ipsas maninas alterutrum solverent. Hocideo facientes, ut ipsi bannum acciperent.*

MANNITIO] III. 45. *Semonse ou adjournement.*

MANOPERA] V. 304. *Servitium manuale* alibi dicitur. In admonitione Karoli Pistis: *Vt coloni tan fiscales quam ecclesiastici &c. non denegent carropera & manopera ex antiqua consuetudine. Et: De manopere in sexria battere nolunt. Inde *Manoeuvre*.*

MANSIONATICI] II. 17. *hospitum susceptiones, sive expensæ ad hospitum susceptiones* apud Aimoinum 5. 10. *Hincmarus clero Tornacensi: Nec mansionaticos suis amicis aut suis hominibus à Presbyteris parari.* Marculphus: *Non ad mansionaticos vel repastos exigendum, non ad ministeria describendum.* Alibi: *Non pro pasto exaltando, non pro mansionatico requirendo.*

MANSVS] I. 85. *obvolutus. Meix* Burgundionibus, *Meis* Nortmannis, *Ma* aliis. Can. 63. *Synodi Meldensis. Vetus formula: Mansus circumcinctus, cum arboribus & casticiis superpositis, terris arabilibus &c.* Et alibi sæpe. *Alia formula: ad illum mansum vel terram. In admonitione Karoli Pistis: Vt quoniam quibusdam in locis coloni tam fiscales quam de casti Dei suas hereditates, id est, mansa que tenent, non solum suis paribus, sed & Clericis vendunt, & tantummodo cellam retinent, & hac occasione sic destru. Ite sunt villa ut non solum census debitas inde non possit exigi, sed etiam qua terra de singulis mansis fuerunt, non possunt cognosci, constituimus ut precipiatur à nostris ministerialibus & à ministris ut hoc nullo modo de cetero fiat, ne villa destruita atque confusa sint. Et quicquid de singulis mansis sine licentia dominorum vel magistrorum per quoscunque venditum est, recipiatur. Et juxta qualitatem vel quantitatem terra vel vicinarum ad singulos mansos pertinentium, postquam restituti fuerint, ab unoquoque manso census ad partem dominicam exigatur. In diplomate Henrici Imp. apud Lazium: *Funum regalem mansum cum omnibus suis pertinentiis & viris que sexus mancipiis, terris cultis & incultis, arvis, adificiis, pratis, piscuis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, piscationibus, silvis, venationibus, saginationibus, cum omni utilitate que aut scribi aut nominari potest, in proprium irradidimus.**

MANSVS MORTVA] V. 110. In admonitione Karoli apud Pistas: *Vt de injusis commutationibus, que ad casus Dei facta sunt sine regia auctoritate, Missi nostri inquirent. Et si mortua manus vel preceptum regium super eis interjacet, describantur diligenter qualiter facta sunt. In diplomate Philippi Regis anno 1197. Neque nos neque alius super hominem de communia mortuam manum clamabimus. Inde *beritages & gens de mortemain*. Fit & in catalogo Leodiensium Episcoporum mentio legis que *Manus mortua* dicebatur, abrogata circa annum 1122. Cui opponitur *Manus firma* in veteri instrumento. *Notum sit*, inquit, quod firmam manum quam dedit nobis Otbertus moriens apud Vindocinnum. & in eodem polyptico. *Vnam manu firmam terra censuæ, hoc est, terram unius carruce, cum tribus arpentis pratorum. Inde nostris *Ferme*, *Fermier*.**

MANV PR. SIN. SE IDO. FAC.] III. 88. *Manu sua lib. i. feud. tit. 27.* Conradus Ratibonensis Episcopus: *Ille qui pro reo habetur, sola manu se poterit expurgare.* Arnulfus Lexoviensis. *Abbati est à nobis adjudicata purgatio septima manu, trium scilicet Abbatum, & trium monachorum.* In vita B. Goaris: *cum aliis duodecim firmavit.* Fit & alias sæpe mentio

purgationis, sicut tum loquebantur, quæ fiebat manu tertia, quarta, quinta, sexta, septima, duodecima, decimaquarta &c.

MARCHA II. 14. III. 64. IV. 4. *Marche*. Aymoin. 4. 109. ex gestis Ludovici Pij: *Simili modo de Marcha Hispanica constitutum, & hæc ibius limitis Præfælis imperatum est*. Theodulfus: *Fines vel marchas Bajoariorum disposuit*.

AD MEDIETATEM LABORANS] I. 157. *Metayer* nobis.

MINISTERIALES] IV. 30. 69. Hincmarus: *Plebeis quoque quibusdam personis, villarum scilicet ministerialibus, pro rebus ministeriorum suorum nunquam scribens, qualiter res sibi commissas tractare deberent*. In diplomate Karoli Magni apud Bruchium: *Nulum de militari familia danner &c. qui militares vel alio nomine ministeriales, opimo iure perfruatur*.

MISSA ORD. ROM. CELEBRATUR] V. 371. Libri hymnorum B. Hilarij Pictavenfis Episcopi & alterius mysteriorum meminit Hieronymus, item synodus Toletana IV. cap. 13. & hymni *Gloria in excelsis Deo* ab eo aucti & consummati Alcuinus de divinis officiis. Missarum à Sidonio Apollinari compositarum Gregor. Turon. lib. 2. historiar. cap. 22. qui de curibus ecclesiasticis librum unum condidit, quod de se ipse testatur lib. 10. histor. sub finem. Vide Idefonsum de viris illustribus pag. 770. Conciliorum Hispanie in Ioanne, & incertum auctorem in vita Salvi Abbatis Alveldensis ibid. pag. 774. & pag. 777. in Petro Ilerdensi Episcopo. Vide etiam Eckerhardum in vita B. Norxeri cap. 22. & vitam sancti Rigoberti Archiepiscopi Remensis apud Surium tomo primo, & vitam sancti Ioannis Climaci apud eundem pag. 429. Sed & B. VValericum cursum tam monasterialem quam Gallicanum magno studio indefinenter celebrasse, qui contemporaneus vitam illius scripsit apud Surium testatur. Meminit & Psalterij Gallicani Honorius in prologo enarrationis psalmodiarum, VValafrid. Strabo cap. 25. de reb. ecclesiasticis, & Radulfus de Breda sive de Rivo proposit. 8. de canonum observantia, quod à Gallis non solum Romanis, sed & Hispanis tandem sub Gregorio VII. acceperunt, de quo & de officio Gallicano in Hispanis observato Rodericus Toletanus Archiepiscopus lib. 6. hist. Hispan. cap. 26. conqueritur. Sigebertus in Einardo: *Abbreviavit & ipse Gallicanam psalteriam, quo nos Galli utimur*. Musæum Massiliensis Ecclesiæ Presbyterum hortatu sancti Venerij Episcopi excepisse de sanctis scripturis lectiones totius anni, festivis diebus aptas, responsoria, & psalmodiarum capitula lectionibus congruentia, simul & composuisse Sacramentorum non parvum volumen per membra pro opportunitate officiorum & temporum, lectionum textu, psalmodiarumque serie, & cantatione discretum Gennadius, & Nothgerum Sequentias scripsisse Honorius refert. Sed & de Claudiano Viennensi Sidonius: *Hæc sollempnibus annis paravit quo tempore lecta convenirent*. Sigebertus testatur Karolum Imp. de scripturis catholicorum patrum lectiones unicuique festivitati

convenientes per circulum anni in Ecclesia legendas compilari fecisse in duobus voluminibus, qui Vsuardum sanctorum festivitates & martyrologia colligere iussit quæ in Ecclesiis recitantur, sicut idem Vsuardus scribit. Videatur de Alcuino Micrologus cap. 60. & de ordine Antiphonarij Amalarius, & Fasciculus temporum in Stephano tertio. In epistola Karoli Calvi Imp. ad egerum Ravennatem: *Nam & usque ad tempora abavi nostri Pippini Gallicana & Hispanica Ecclesia aliter quam Romana vel Mediolanensis Ecclesia divina officia celebrabant, sicut vidimus & audivimus ab eis qui ex partibus Toletana Ecclesia ad nos venientes, secundum morem ipsius Ecclesia coram nobis sacra officia celebrant. Celebrata sunt etiam coram nobis sacra Missarum officia more Hierosolymitano auctore Iacobo Apostolo, & more Constantinopolitano auctore Basilio. Sed nos sequendam ducimus Romanam Ecclesiam in Missarum celebratione*. Ioannes V. Edaldo Viennensi: *De officiis Missarum, de quibus in literis vestris requisisti, sciat caritas vestra quia varis apud diversas Ecclesias sunt. Aliter enim Alexandrina Ecclesia, aliter Hierosolymitana, aliter Ephesina, aliter Romana facit*. VValafridus Strabo cap. de ord. Missæ, de exord. & incem. rer. ecclesiasticar. Et Galliarum Ecclesia sui orationibus utebatur, quæ adhuc à multis habentur. Idem cap. 25. Et quia Gallicana Ecclesia, viris non minus peritissimis instruita, sacerdotum officiorum instrumenta habebat non minima, ex eis aliqua Romanorum officiis immixta dicuntur. Auctor Micrologi cap. 11. *Composita autem oblatione in altari, dicit sacerdos hanc orationem iuxta Gallicanum ordinem VERT SANCTIFICATOR &c. Romanus tamen ordo nullam orationem instituit post offerendam, ante Secretam*. Beruo Augiensis de quibusdam rebus ad Missam pertinentibus, cap. 2. *Ad hæc potest aliquis dicere tunc temporis Gallos & Hispanos in Missarum suarum celebratione nondum habuisse usum Romane Ecclesiæ, quod & nos non negamus. Testatur hoc Abbas Hilduinus, vir in divina lege apprime eruditus, in ea epistola quam ad Ludovicum Imp. direxit pro passione sanctorum martyrum Dionysij & sociorum eius; ubi inter alia quæ sua narrationi videbantur congrua, hæc adjecit. Cui ad stipulari videntur antiquissimi & nimia vetustate penè consumpti missales libri continentes Missæ ordinem more Gallico, qui ab initio recepta fidei usus in hac occidentali plaga est habitus, usquequo tenorem, quo nunc utitur, Romanum suscepit. In nostri quoque monasterij archivo habetur Missalis longè aliter ordinatus quam Romana Ecclesiæ habeat usus. Et quod his omnibus majus est, cum una sit fides, cur super Missarum celebratione Galliarum Ecclesiæ à Romana discordent. Augustino requirente Gregorius respondit: Novit fraternitas tua Romana Ecclesiæ consuetudinem, in qua meminit se esse nutritam. Sed mihi placet ut fore in Romana Ecclesia, sive Galliarum, sive in qualibet invenisti quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicitè eligas. Non videtur ergo (addit Radulfus de Rivo propositione 4.) beati Gregorij fuisse consilium ut involuntariè per privilegium ad unam*

ardavemur Ecclesiam secularem in horis canonicis observandis. Guillelmus Durandus lib. 5. Rationalis divin. officior. cap. 2. Legitur in vita beati Eugeny quod dum adhuc officium Ambrosianum magis quam Gregorianum ab Ecclesia servaretur, Adrianus Papa Concilium convocavit; ubi statutum est quod Gregorianum deberet universaliter observari. ad quod Karolus Imp. omnes Clericos minis & suppliciis per diversas provincias coegit. Andreas Colossensis Episcopus pro Latinis agens sessione 7. synodi Ferratiensis: Maximo, inquit, in Gallia & in Hispanis schismate imminente, cum iam EX FILLIOVE passem celebraretur, Romano Pontifici fuit necesse in multorum occidentalium ampla dignitatis magnique consilii patrum conventu, addito EX FILLIOVE symbolum illustrare. Quod confirmat Ratio quae habita est de symbolo fidei in secretario beati Petri Apostoli inter Dominum Leonem sanctissimum Papam Urbis Romae, & Bernarium atque Iesse Episcopos, seu Adalhardum Abbatem, Missos Domini Karoli Imperatoris, edita à Baronio, Alcuinus Paulino Patriarchae: Sapius Domino Regi suasi ut symbolum catholicae fidei planissimis sensibus & sermonibus luculentissimis in unam congereretur chartulam, & per singulas episcopatum regiminum parochias omnibus daretur Presbyteris legendum memoriae commendandum, quatenus licet lingua diversa loquerentur, una tamen fidei ubique resonaret. Urbanus Reverfus Canonicus & Praeceptor Senonensis, Doctor Theologus, in historia de vitis Pontificum Senonensium: Anno 1512. post pugnam ad Ravennam, cum illo faderet cum Maximiliano & Venetis contra Regem Ludovicum XII. Iulius Papa I. instituit ut in Italia contra Gallos ad pulsum angelica salutationis Deipara, cum eadem salutatione recitarentur tres breves orationes, quas ipse dicitur, ad Virginem Mariam, Rex Ludovicus à Pontificibus regni sui obtinuit ut quotidie ad elevationem corporis Christi in Ecclesiis cathedralibus, collegiatis, & conventualibus inter Missarum sollempnia ille versiculus decantaretur.

O salutaris hostia,
Qua cali pandis ostium,
Bella premunt hostilia,
Da robur, fer auxilium.

Ad cuius finem loco illorum verborum, Fer auxilium, cantores regis adunxerunt, Serva liliolum,] cuius historiae meminit Clichtoveus libro primo hymnorum ecclesiasticorum, Espenceus lib. 1. de eucharistiae adoratione cap. 10. De Sanctes de rebus eucharistiae repetit. 9. cap. 7.

MISSA S. MARTINI] II. 18. Sic appellari solebat dies festus ejusdem sancti, sicut S. Andrea II. 20. S. Joannis III. 23. Anonymus: Imperator circa Missam sancti Martini Aquisgranum ad hyemandum venit. Aymoin. 4. 116. Circa festum S. Martini. & cap. ult. Festivitas beati Andrea. Anonymo Missa dicitur.

MISSA DOMINICI] II. 11. 26. III. 38. Directi à Rege pro qualicumque ecclesiastica aut publica utilitate vel opportunitate, qui corrigerent quae corrigenda essent. Flodoardus in Remensi historia: Tilpinum sequitur VVlfridus,

qui ab Imperatore presato Magno Karolo Missus dominicus ad recta iudicia determinanda fuerat ante episcopatum constitutus super totam Campaniam &c. VValfridus Strab. c. ult. de exord. & increm. rer. ecclesiast. Inde Eschiquier. Nam Schicken Alamannis mittere significat.

MISSA COMITUM] II. 24. Vicarij, Loci servatores.

MISSVS S. PETRI] V. 1. Karolus Major domus apostolicis in Christo patribus Episcopis, Ducibus, Comitibus, Vicariis, Domesticis, & omnibus amicis nostris. Cognoscatis qualiter apostolicus vir in Christo pater Bonifacius Episcopus Missus sancti Petri ad nos venit, & nobis suggestit quod sub nostro mandeburde vel defensione eum recipere debeamus, quod ita nos gratanti animo fecisse cognoscite. Proinde nos epistolam visis fuimus ei manu nostra roboratam dare, ut ubicunque ambulare videretur, cum nostro amore vel sub nostro mandeburde & defensione quietus & conservatus esse debeat, in ea ratione ut iustitiam reddat, & similiter iustitiam accipiat. Et si aliqua causatio vel necessitas ei evenierit qua per legem definit non poterit, usque ante nos quietus vel conservatus esse debeat, tam ipse quam qui per ipsum sperare videntur, ut ei nullus ullam contrarietatem vel damnationem advertere eum facere debeat. Et ut certius credatur, manu propria subter firmavimus, & de annulo nostro subter signavimus. Sic veteris codex.

LAICI QUI MONASTERIA HABENT] V. 333. Abbicomites Gerberto. Videnda epistola Bonifacii ad Zachariam Papam. In capitulis quae miserunt Episcopi provinciarum Rhenensis & Rothomagensis Hludovico Regi anno 858. Monasteria etiam religiosa atque praecipua Canonicorum & monachorum atque sanctimonialium habitacula, quae ab antiquo tempore parentes vestri sub religioso habitu constituerunt, ac frater vester Dominus noster, imminente partim fragilitate, partim aliorum callida suggestione, etiam & nimia necessitate, quia dicebant petitores, nisi eis illa sacra loca donaret, ab eo descicerent, & ipse aliquando per vos, sicut nunc patet, aliquando per fratrem vestrum regno destitutus, ab eis penderet, talibus, sicut scitis, personis commisit, debito privilegio restituit. Can. 10. synodi Meldensis.

MVEFLA] Add. I. 22. 79. Mousfles. MVNDEVRDE] VI. 247. Tuizio, defestio, Mamburnie. Froissardus vol. 1. cap. 155. Fussen en garde, baille, tuelle, cure, manburnie. Corrupte vulgo main bonne. In annuntiatione Karoli Regis ad Ludovicum fratrem: Filiam nostram Iudith viduam secundum leges divinas & mandatas sub tuitione ecclesiastica & regio mandeburde constitutam Balduinus sibi furatus est in uxorem. In Marculphi monachi libro haec legitur de mandeburde Regis formula. Rectum est ut regalis potestas illis tuitionem impartiat quarum necessitas comprobatur. Igitur cognoscat magnitudo vestra quod nos apostolica aut venerabili viro ill. &c. cum omnibus rebus vel hominibus suis aut gasindis vel amicis iuxta ejus petitionem, propter malorum hominum illicitas infestationes, sub sermone tuitionis nostra visis fuimus

recepisse, ut sub mundeburde vel defensione illu-
stris viri illius Majoris domus cum omnibus re-
bus prefata Ecclesia quietus debeat residere.

N

NATALIS S. REMIGII] II. 35. Albinus in Ioannem: Dies beatorum martyrum, quibus de seculo transferuntur, natales vocamus, eorumque sollempnia non funebria, sed natalitia, dicuntur. Natalis est eterni postremus dies. Seneca epist. 102. Chrylogus sermone 129. de Cypriano: Natalem ergo sanctorum cum auditis, carissimi, nolite putare illum dici quo nascitur in terram de carne, sed de terra in calum, de labore ad requiem, de temptationibus ad quietem.

NEFRATRES IGNES] V. 2. In tomis Concliorum, vita B. Bonifacii, & Burchardo legitur: Sive illos sacrilegos ignes quos nefri vocant. Alias Nefres.

NOCTES] III. 45. Tit. 26. & 47. leg. Salica. Iulius Cæsar: Galli se omnes ab die patre prognatos prædicant; idque ad Druidibus præditum dicunt. Ob eam causam spatia omnia temporis non numero dierum sed noctium finiunt &c. Tacitus de moribus Germanorum: Nec dierum numerum, ut nos, sed noctium computant, sic constituunt, sic condicunt, ut nox ducere diem videatur. Inde veteribus pragmaticis, Comparer dedans les nuits, & familia.

NOMINVM RECITATIO] I. 52. Innocentius epistola regulari ad Decentium Engubinum. Alcuinus de divinis officiis: Cum dicitur Memento Domine famulorum famularumque tuarum, & sic deinde subiungitur, & omnium circumstantium, manifestum est quod quasi quidam locus sit ubi aliquibus specialiter nominatis, etiam ceterorum qui assistunt in Ecclesia commemoratio adiungatur. In quo loco aut liberum est sacerdoti quos desideraverit peculiariter nominare & nominatum Deo commendare, aut certe illud ab antiquis est observatum ut ibi offerentium nomina recitentur. Prius ergo oblationes sunt commendanda, ac tum eorum nomina sunt dicenda &c. Videndus Micrologus cap. 23.

NON ET DECIMÆ] I. 147. II. 21. IV. 40. Can. 42. syn. Mogunt. Can. 46. synodi Tutonenf. Nonas ac decimas, quas qui res ecclesiasticas tenent, solvere rectoribus Ecclesiarum ordinati sunt ad luminaria & stipendia Clericorum, multis in locis abstractas esse videmus. Can. 62. synodi Meldensis. Katolus Calvus Comitibus Abbat. &c. tubemus ut quisquis &c. venerabilis Archiepiscopus, aliquid habere dignoscitur &c. nonam & decimam in Missarum præsentia nostrorum Missæ Ecclesie sancte Mariae vel sancti Remigii revadit, & annis singulis ad eandem Ecclesiam persolvere studeat. Quicumque verò contra hanc præceptionem facere presumpserit, sciat secundum digna memoria avi & genitorum nostri capitula se emendaturum & ipsas eadem res amissurum. Atque hoc est quod Additione ultima dicitur: Quis negligit censum, perdat agrum.

NONNANES] V. 2. Nonnains. Hieronymus ad Eustochium: Et quia maritorum experta dominatum, viduitatis præferunt libertatem, casta vocantur & nonnae. Idem in epist. 99. ad Afellam.

Invenio apud Xiphilinum in Domitiano: *omnibus si & res divinas voluit, & sic & re & ratione & ratione voluit.* In Martyrologio Vsuardi XI. Kal. Septembr. In portu urbis Romæ, sanctus Hippolytus, qui dicitur Nonnus.

NONNI] Addit. I. 54. Can. 18. synodi Aquisgran. anno 816. ex qua & altera eodem anno habita, que in hac ipsa Additione prima habentur sumpta sunt: *Vi qui præparantur, Nonni vocentur: hoc est, paterna reverentia.* In regula B. Benedicti: *Priores iuniores suos, fratres nominent. Iuniores autem priores suos, Nonnos vocent. quod intelligitur paterna reverentia.* Amobius in psalm. 105. & 140.

NVDI CVM FERRO] App. I. 34. **NVTRIMEN**] II. 21. IV. 40. *Nourry.* Can. 122. synodi Aquisgr. *Loca ei congrua attribuat, in quibus nutrimina fiant.* In Capitulis Episcoporum Rhen. & Rothom. provinc. faciunt nutrimina congrua & necessaria.

O

OBLATA] I. 46. V. 24. Can. 7. & 8. synodi Gangre. *καρποποιον αὐτῶν τῶν ἐκκοιταῖς παρατηροῦναι;* ut Zonaras scribit.

OBLIGATORES] I. 62. VI. 72. Augustin. 2. de doctrin. Christi. Sermon. in natali martyris Protasii & Gervasii. Can. 4. synodi Rothomag. Can. 42. synodi Remenf. *Non litigatas ostium vel herbarum cuiquam mortalium adhibitas prodesse, sed hæc esse laqueos & infidias antiqui hostis.*

OCCASIONES] IV. 47. In præcepto Chlodovei Erchenaldo Duci: *Nec ullas reddibitiones vel illicitas occasiones requirendas.* In Capitulis Episcoporum in Carisiaco palatio an. 858. *Quatenus non sit vobis necesse per quasunque occasiones quorumcumque hortatibus circuire loca Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, vel Comitum, & majores quam ratio postulat paratas exquirere, & pauperes ecclesiasticos & fidelium vestrorum mansuarios in caricaturis & paraveredis contra debium exigendis gravare.* In diplomate Hlotharij & Hludovici: *Necob ullas reddibitiones aut illicitas occasiones requirendas nostris & futuris temporibus ingredi audeant.* Aymoin. 5. 17.

ORARIUM] V. 146. Can. 28. synodi Moguntinæ. Suidæ *οραριον ἢ ἱερουργιον.* Rufino *ὄρον.* Nam quod Eusebius lib. 7. eccle. histor. *ὄρον δὲ ἐστὶν τῶν ἱερουργῶν καὶ ἱερουργῶν τῶν ὄρων;* Rufinus ita: *Ab auditoribus verò non favorem neque plausum sperare solium, sed theatrali more oraria moveri sibi expellabat.* Unde assequemur quis sit oratorum usus apud Volcum in Aureliano: *Ipsiumque, inquit, primum donasse oraria Pop. Rom. quibus uteretur populus ad favorem.* Scola lib. VI. cap. 172. Alcuino, Rabano, Ivoni Carnotensi. VValafidus cap. 10. de reb. eccles. *Primi ordines in Ecclesia utuntur orariis, quia ad ipsos pertinet docendi officium.* In Pontificali Romano sub Stephano, de degradatione Constantini in basilica S. Salvatoris: *Constantinus in medium adductus, lectis sacratissimis canonibus, ita depositus est. Accedens Maurianus Subdiaconus orarium de ejus collo abstulit, & ante pedes ejus projecit, & campos ipsius abs-*

didit. Qui locus singularis est, & pertinet valde ad cap. *Peruenit*. distinct. 93. qui etiam in Romana recognitione malè habet.

PAGANIÆ] V. 2. Bonifacius ad Zachariam Papam: *Sicut affirmant se vidisse annis praeteritis in Romana urbe & juxta Ecclesiam sancti Petri, die vel nocte, quando Kalenda Ianuarij intrant, paganorum consuetudine choros ducere per plateas, & acclamationes & cationes facere sacrilegas, & nullum de domo sua vel ignem vel ferramentum vel aliquid commodi vicino suo praeferre velle. Dicant quique se vidisse ibi mulieres pagano ritu phylacteria & ligaturas in brachijs & cruribus ligatas habere, & publicè venales alijs offerre.*

PAGENSES] IV. 19. *Ejusdem pagi homines.*

PALLIUM] VI. 79. Albinus Alcuinus de divinis officijs, Amalar. lib. 2. Officialis cap. 23. Raban. 1. de instr. Cleric. cap. 23. Flodoard. hist. metrop. Rhemenf. 3. cap. 8. Albertus Stadenfis in Chron. Bonifacius Zachariae Papae: *De eo quod iam praeterito tempore de Archiepiscopis, & de pallijs à Romana Ecclesia petendis juxta promissa Francorum sanctitati vestra noim feci, indulgentiam apostolica sedis flagio: quia quod promiserunt, tardantes non impleverunt, & ventitatur, & quid inde perficere voluerint ignoratur. Can. 6. synodi Matifcon. 1. *Ut Archiepiscopus sine pallio Missas dicere non presumat.* Hincmarus Rhem. Archiepiscopus Nicolao Papae: *Pro cuius usuj apud sedem apostolicam nil petij nisi sicut decessores ac praedecessores mei eo uti in Episcopi orinatione solebant. Non enim usum pallij esse mea dignitatis puto, sed genij sedis metropolitae esse cognosco, dicente magno Leone Papa: Quoniam est diversa nonnunquam sunt merita Praesulum, tamen jura permanent sedium, & cum multi sint sancti Episcopi qui eodem pallio non utuntur, non nescio quia si sine virtutibus, quas exponente beato Gregorio pallium signat, pallio utor, est excellentiorem ceteris Romanorum provincia sedibus Metropolitanarum sedem pallij usus demonstrat in oculis hominum, non tamen majorem me facit in oculis Domini. Petrus Damiani de divinis officijs: *Treverenfi Ecclesie Maternae à beato Petro Apostolo missus hereditatem pallij suis successoribus dereliquit. Valentinianus Imperatoris receptum quo Ravennati Episcopo tribuitur jus pallij & archiepiscopatus apud Baronium to. 5. 637. ex Rubeo. Ioannes Papa VIII. Arelatenfi Archiepiscopo Pallium concedit, eique vices suas committit pag. 368. tom. 3. Decretalium. Idem 370. ibid. *Proh dolor! cum in Gallia partibus effemus, inter cetera unum valde prohibendum invenimus. Metropolitanis, antequam pallium à sede apostolica suscipiant, consecrationes facere praesumunt? Pallij utum (quem Gregorius appellat genium lib. 7. ep. 111. & lib. 3. ep. 1.) introductum primum fuisse à Celsarius Agnellus judicat, sicut Blondus refert lib. 2. decad. 1. Fuit autem ex candida lana, qua soli utebantur Imperatores; & videtur significare Gregorius in cap. *Contra morem*. 100. dist. Vide lib. 1. sacrar. ceremoniarum. Supponebatur au-****

tem pallium corporibus D. Petri & Pauli; & ideo dicitur Pallium de corpore beati Petri.

PARAVEREDA] II. 16. Append. III. 10. Hincmarus clero & plebi Tornacensi: *Aut aditer aliquod paraveredos.* In duplimate Karoli Magni quod Sigonius lib. 4. de reg. Ital. refert, scriptum fuisse videtur: *Per singula territoria habitantes vel discurrentes, mansionaticos & paraveredos accipiunt.* In admonitione Karoli apud Pistas: *Ve pagenses Franci qui caballos habent vel habere possunt, cum suis Comitibus in hostem pergant, & nullus per violentiam talibus Francis res suas aut caballos tollat, ut hostem facere & debitos paraveredos secundum antiquam consuetudinem nobis exsolvere non possint.* In Capitulis Episcoporum anno DCCCLVIII. mense Novembri in Carisiaco palatio: *Indices &c. faciant nurrimina congrua & necessaria, custodiam silvas, passionem defendant, excolant prata, unde habeant pabula, quatenus non sit vobis necesse per quasunque occasiones circuire loca Episcoporum, Abbatum, Abbatissarum, vel Comitum, & majores quam ratio postulat paratas exquirere, & pauperes ecclesiasticos & fidelium vestrorum mansuarios in carricaturis & paraveredis exigendis gravare: quin potius habeatis unde sufficienter & honeste cum domestica curte vestra possitis vivere & legationes recipere &c.* Inde Palefredus Villhelm Tyr. 13. bell. sacr. cap. 27. *Nobis Palefroy. Reda quidem Gallicum nomen est. Quintilian. 1. 9. Et eposedicau bones equorum domitores vocasse Gallos notat Plinius 3. 17.*

PARASCEVE ET SABBATO SANCTO] VII. 430. VValafridus cap. 22. de reb. ecclesiast. Et relatio majorum est, ita primis temporibus Missae fieri solitas sicut modo in Parasceve Pascha, in quo die apud Romanos Missa non aguntur, communicationem facere solemus, id est, praemissa oratione dominica, & sicut ipse Dominus noster praecepit, commemoratione passionis ejus adhibita, eos corpori dominico communicasse & sanguini quos ratio permittebat. Can. 47. synodi Cabill. 2. Theodulphus ad compresbyteros cap. 41.

PARES] III. 71. 72. *Pairs & compagnons.* In Capitulis quae misit Karolus Rex ad Francos & Aquitanos qui ab eo defecerant anno DCCCLVI. *Sic sumus omnes per illius voluntatem & consensum confirmati Episcopi atque Abbates cum laicis, & laici cum viris ecclesiasticis, ut nullus suum parem dimittat, ut contra legem suam & rectam rationem & justum iudicium, etiam si voluerit (quod absit) Rex noster alicui facere, non possit. Ibidem: Et si aliqui sunt qui homines non habent, si volunt in suis alodibus consistere aut cum alijs eorum paribus vel amicis, faciant. Ibidem: Et si aliqui de nobis in quocunque ordine contra istam partem in contra illum fecerit, si talis est ut ille eum inde admonere valeat ut emendet, faciat. Et si talis est causa ut illum inde familiariter non debeat admonere, ante suos pares illum in rectam rationem mittat; & ille qui debitum partem & rectam legem & debitam seniori reverentiam non vult exhibere & observare, justum iustitiae iudicium sustineat. Et in admonitione Karoli apud Pistas:*

Pistas: *Ut quoniam in quibusdam locis coloni tam fiscales quam de casis Dei suas hereditates, id est, mansa que tenent, non solum suis paribus, sed & Clericis canonicis ac villanis Presbyteris & aliis quibuscumque vendunt.*

PATRINI] II. 46. Parrains. ut matrinx, maraines. Filioi, filieux.

PEDEVLES] Add. I. 22. indumenta pedum cap. 55. Regula B. Benedicti. In canonibus Theodori: *Dat ei baculum & pedules.* In vita B. Nictetij Lugdun. apertis pedulibus pedes operui. Gloss. *πεδύλα, πεδύλα κλημάται. τὸς δὲ τὴν ἀπὸ ἐκείνου ἔχουσιν.*

PERIVRYM IN ALTARI &c.] I. 61. *Postis super altare manibus.* Gregor. Tur. hist. 3. 14. & de glor. mart. 1. 20. *Tactis sanctorum corporibus vel capiti.* Aym. *sive sacrosanctis evangelii.* Raban. ad Reginald. & alibi saepe. *Purgatio ad memorias sanctorum.* Augustin. ep. 137.

PHYLACTERIA] VI. 72. Add. II. 21. Hieronymus in Math. cap. 23. *Pictaciola illa decalogi phylacteria vocabant, quod quicumque habuisset ea, quasi ob custodiam & munimentum sui haberet &c.* Hoc apud nos superstitiosa muliercula in parvulis evangelii & in crucis ligno & istiusmodi rebus (que habent quidem Zelum Dei, sed non iuxta scientiam) usque hodie faciunt. B. Augustinus sermone non edito de martyribus & phylacteriis, *cujus mihi copiam fecit vir undecunq; doctissimus & nunquam laudatus satis Nicolaus Faber: Solet fieri, fratres, ut etiam ad aliquem egrotantem veniat persecutor ex parte diaboli, & dicat: Si illum precantorem addididisset, jam sanus esset. Si charitates illos tibi voluisset appendere, jam poterat sanitatem recipere &c.* Venit forte & alius qui dicit: *Mitte ad illum divinum, trans mitte ad illum circulum aut fasciam tuam, & aspiciat &c.* Dicit & alius: *Ille bene novit suffumigare.* Nam circunq; hoc fecit, statim melius habuit &c.

PLACITA] III. 83. plaidz. Can. 16. synodi Arelat. 4. *Causationes disceptationesque.* Can. 35. synodi Turon. 3. *Pro quolibet placito vel iudicio.*

PLVIVYM] II. 15. Plevine. POENIT. EX ORD. ROM.] V. 132. VII. 202. Sozomenus lib. 7. cap. 16. Hieronymus ad Occceanum.

POENITENTIALES LIBELLI QUIDAM ELIMINATI] Additi. III. 65. Can. 38. synodi Cabillo. Can. 22. synodi Turon. Can. 32. synodi Parisiensis: *Pentes scilicet quibusdam codicillis contra canonicam auctoritatem scriptis, quos poenitentiales vocant. Ut unusquisque Episcoporum in sua parochia eosdem erroneos codicillos diligenter perquirat, & inventos igni tradat.*

PONTIFICES SUMMI] VII. 423. *Cathedrales Episcopi* can. 35. syn. Agathensis. Gelasius ad Episcopos Lucania: *Nec sibi meminert villa ratione concedi sine summo Pontifice Subdiaconum vel Acolythum sui habere faciendi.* Sidon 7. epist. 5. *Summi antistites* can. 3. synodi Aurelian. 1. Episcopus, summus sacerdos. Tertull. de baptismo. c. *Si Episcopus.* 18. dist. & c. & 2. dist. 59. *vetitum Episcopis Romanis summos se di-*

Tom. II.

tere, c. *Prima.* 99. & c. seq. dist. 99. vide c. *Accusato.* 2. q. 7. c. *Infames.* 6. q. 1. c. 1. 14. 4. Ivo par. 5. c. 343. c. *Majus.* de consecr. dist. 5. c. *Miserum.* 61. dist. Zofimus apud Ivonem par. 5. c. 102.

PONTIVM RESTAVRATIO] II. 20. IV. 11. Addit. IV. 112. Sangallensis quidam monachus de gestis Karoli Magni: *Fuit consuetudo in illis temporibus, ut ubicunq; aliquod opus ex imperiali precepto faciendum esset, siquidem pontes vel naves, aut trajecti, sive purgatio, seu stramentum, vel impletio canonorum itinerum, ea Comites per Vicarios & officiales suos exequerentur, in minoribus duntaxat laboribus. A majoribus autem & maxime noviter instruendis nullus Ducum vel Comitum, nullus Episcoporum vel Abbatum excusaretur aliquo modo. Cujus rei testes adhuc sunt arca penus Magontiacensis. Si vero essent Ecclesia ad jus regum proprie pertinentes, laquearibus vel muralibus adornanda pilastris, id a vicinis Episcopis aut Abbatibus curabatur. Quod si nova fuissent instituenda, omnes Episcopi, Duces & Comites, Abbates etiam, vel quicumque regalibus Ecclesiis presidentes, cum universis qui publica consecuti sunt beneficia, a fundamentis usque ad culmen instantissimo labore perduxerunt.* Aymoin. lib. 5. cap. 14.

PRECARIA] V. 198. VI. 426. VII. 142. Add. III. 49. *Sub precario & censu* V. 3. ex synodo Liptinensi. In capitulis que miserunt Episcopi provinciarum Rhenensis & Rothomagensis a Carisiaco palatio Hludovico Regi anno 858. *Quia vero Karolus Princeps, Pipini Regis pater, primus inter omnes Francorum Reges ac Principes res Ecclesiarum ab eis separavit atque divisit &c.* Quod cognoscens filius ejus Pipinus synodum apud Liptinam congregari fecit &c. *Et quantumcumque de rebus ecclesiasticis, quas pater suus abstulerat, potuit, Ecclesiis reddi procuravit. Et quoniam omnes res Ecclesiis a quibus ablata erant restituere propter concertationem quam cum Vuafario Aquitanorum Principe habebat non prevaluit, precarias fieri ab Episcopis exinde petiit, & non ac decimas ad restauraciones rectorum, & de unaquaque casata duodecim denarios ad Ecclesiam unde res erant beneficiata, sicut in libro capitularum Regum habetur, dari constituit usque dum ipsa res ad Ecclesiam revertiret.* Can. 18. synodi Epaun. Can. 21. 22. synodi Meldensis. Can. 51. synodi Turon. Can. 36. 37. synodi Rhenens. Can. 10. 11. 12. 13. synodi Belvacensis. Flodoardus: *Recepit denique res diversas & villas Ecclesie, quas antecessor suus per precarias sive prestarias diversis contulerat personis.*

PRÆCEPTVM] III. 28. Gregor. Turon. 8. Franc. hist. cap. 20. & cap. 15. de mirac. B. Martini. Aymoin. 5. 17. Chron. Angolessm. *Postulante Lanno Episcopo fecit in monasterio sancti Eparchy auctoritatem precepti de terris qua ibi sine contentione erant. Quod preceptum Bartholomeus Cancellarius ejus scripsit, & ipse Dominus Rex Karolus manu sua & de annulo firmavit.*

PRESBYTERI AB INCOG. EPISCOPIS] V. I. 81. Ex epistola Gregorij pape ad Bonifacium.

NULLVS IN PRECIIVS] Can. 23. synodi Carthagin. ex quo hoc Capitulum sumptum est: *Nullus ad altare Patrem pro Filio vel Filium pro Patre nominet, sed semper orationem ad Patrem dirigat, nec qualibet oratione utatur nisi probata.* Vide Microlog. cap. 5. & Alcuin. cap. de celebratione Missæ, libello de divinis officiis.

PROPRISÆ RES] V. 242. *Invasa.*

PSALLETIVM] V. 372. Greg. Tur. I. de glor. mart. 6. 51. 75. Ep. ad Damas. Theodor. Post vesperinum officium cum modulato psallentio refectorium ingrediuntur. Anastasius Biblioth. in Hadriano: *Constituitque per unamquamque hebdomadam quinta feria cum psallentio ut à diaconia pauperes usque ad balneum pergerent.*

PSALMVS INVITATORIVS] Addit. I. 66. *Venite exultemus Domino &c.* Ex editione Romana.

PULSARI SECUND. REG.] I. 108. 109. *Pulsatorium* ibid. c. 69. Can. 6. synodi Vernis habitæ. Cap. 58. Regula B. Benedicti.

PULVERATICVM] VI. 243. In Præcepto Dagoberti de mercato S. Dionysij: *Teloneos, vel navigios, portaticos, pontaticos, rivaticos, rotaticos, vultaticos, themonaticos, cæpaticos, pulveraticos, foraticos, mestaticos, laudaticos, sanmaticos, saluaticos omnes, & ex omnibus quicquid ad partem nostram vel fisco publico de ipso mercato ex ipsa mercimonia exactari poterat.* Pulveratici quidem nomine binos solidos dati servis qui se militiæ offerunt, in I. 16. C. Th. de tiron. & iudicum pulveratica abolita, notat Doëtor meus x. observationum.

PURGATIO EXEMPLO LEONIS] V. 36. Monachus S. Eparchij Engolismensis in vita Karoli Magni: *Inter qua vel maximum & difficillimum erat de discutiendis Papæ obiectis criminibus. Et dum nullus probator criminum esse potuit, Dominus papa (Leo) coram omni populo in basilica beati Petri evangelium portans ambonem conscendit, & invocato sanctæ Trinitatis nomine, iurejurando ab obiectis criminibus se purgavit.* Monachus Sangallensis quidam in vita Karoli Magni: *Illie inemeratus pater Leo assumens evangelium Domini nostri Iesu Christi, posuit super caput suum, & in conspectu Karoli eiusque militum, assistentibus etiam persecutoribus suis, in hæc verba iuravit. Sic in die magni iudicij sum particeps evangelij sicut immunis sum criminis falsi mihi ab istis obiecti.* Ado Vientens. etate v. l. Aymoine. lib. cap. 88. Fuldenfes annales. Anastas. Biblioth. in Pelagio: *Qui Pelagius tenens evangelia & crucem Domini super caput suum, in ambonem ascendens, satisfecit cuncto populo & plebi quia nullum malum peregisset contra Vigiliam.* Purgationis Damasi meminit Siebert. & Anastas. Xist. III. & Symmachi idem Anastasius. Paschalis Theganus de gestis Ludovici Pij, & auctor anonymus in vita eiusdem Ludovici. Vide cap. *Nos competenter.* 2. q. 7. & Liuptrandum de Ioanne XIII. apud Othostem Imp. acculato.

R

RACHINVRGII] V. 16. *Iudices* tit.

52. & 60. legis Salicæ, tit. 24. leg. Ripuar. & in capitulis de alia synodo sub ipso Domino Rege Pipino factis.

RECLAMARE] IV. 68. Can. 9. synodi Vernis habitæ: *Quod si aliquis reclamaverit quid iniuste sit excommunicatum, & in codice quodam pervertulo. N. Comes in placito devotissime N. de suo proprio alode propter crimen incesti. Postquam autem N. Abbas, & N. Comes Missi dominici in illas partes venissent ad iussionem Domini Imperatoris explendam & iusta iudicia terminanda, reclamavit predictus N. quod iniusto iudicio propriis rebus caruisset &c. Auditio restibus, predicti Missi iudicaverunt &c.* Hinc est nostris *Reclain*, & *reclamer*.

REICVLA] VII. 265. Monachus sancti Galli lib. 2. de gestis Karoli Magni: *Quod reicula sancti Galli, non ex regalibus donariis, sed ex privatorum traditionibus coacta.*

RES QUÆ A NONN. ECCLESII ABLATÆ] I. 104. Videnda vita Bonifacij, & lib. V. infra cap. 3. Nec verisimile videtur quod de Eucherio Aurelianensi Episcopo fabulatur quidam, quasi viderit animam Karoli Martelli apud infros cruciari, cum Eucherium relegatum notet Sigebertus anno 723. obijisse verò sexto exilij sui anno, qui contemporaneus vitam illius scripsit apud Surium, vel, ut Molanus ex archivis monasterij Trudonensis, anno Dom. 727. atque ita Eucherio Karolus Martellus diu superflus vixerit, quem obijisse anno Domini 741. omnes antiquiores historici tradunt. Nec novum videbitur draconem effracto sepulcro Martelli reperiunt fuisse qui legitur Plutarchum in Agide & Cleomen.

ALLATA EPIST. A RICVLEO] VII. 281. Richolfi Moguntini meminit Einardus in vita Karoli. Et extat epistola Leonis Papæ ad ipsum tom. decret. ex qua apparet ei deditum. Marianus Scotus, Trithemius in Chronico Hirsaugiensi, Lambertus Schafnaburgensis. Hincmarus Rhem. adversus Hincmarum Laudunensem Episcop. de sententiis ex Gracis & Latinis canonibus atque synodis decretisque Pontificum collectis, & Engelramno Metensium Episcopo datis, quando pro sui negotij causa agebatur: *De illis sententiis plena est terra ista, sicut & de libro collectarum epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania abatum Richolfus Moguntinus Episcopus in huiusmodi sicut in Capitulis regis curiosus obtinuit, & istas regiones de isto repleti fecit. Unde quidam Episcoporum (ait Nicolaus Papa ad Archiepiscopos & Episcopos Gallie) scripserunt hæc illa decretalia prisorum Pontificum in 1090 codicis canonum corpore contineri descripta. Cuius codicis sive collectionis, (quæ & Corpus Canonum dicitur distinct. 19. & 20.) auctor fuit Dionysius Exiguus, non autem Isidorus Mercator epistolarum pontificiarum à B. Clemente usque ad Gregorium primum collector. Idem Hincmarus epistol. 7.*

ROMANVM ITER] Cabillon. synod. 2. c. 45. Concilium Salegumstad. c. 18. ut impetiti aliquo delicto non liberentur per susceptam peregrinationem ad limina Apostolorum, sed prius in loco ubi deliquerunt sacerdoti satisfaciant; inde, si velint, cum licentia sui Episcopi, acceptis ab

eo litteris, Romam peregrinentur. Vignier. hist. ecclief. ad an. 818. pag. 207.

ROCCVM] Addit. I. 22. Helgandus in vita Roberti Regis: Et exuens se vestimento purpureo, quod lingua ruffica dicitur rocas. *rocas*. Robert. Nicetas in Isaaco. *rocas* dicitur *rocas*.

RODATICVM.] VI. 243. Rodage. Tit. 10. leg. municip. S. Severi, & tit. 12. Aquent. Droill. de Rodage. Rotaticum.

VT IUDICATO EPISCOPO] VI. 64. 401. Add. IV. 29. Greg. Turon. lib. 5. hist. cap. 10. At illi (Salonius & Sagittarius Episcopi) cum adhuc propitium sibi Regem esse nosset, ad eum accedunt, implorantes se iniuste remotos, sibi que tribus licentiam ut ad Papam urbis Romana accedere debeant. Rex vero annuens petitionibus eorum, datus epistola, eos abire permisit. Hincmarus Hadriano universalis Ecclesie Papae: De eo quod punitati mee vestra rescripsit sublimitas, ut eundem Hincmarum & alios tres Episcopos, omnium Episcoporum regni Domni Karoli vicem ferentes, ad synodum Romam mitterem, vestra sciat auctoritas quia nec predictum Hincmarum, nec etiam quemlibet Episcoporum dioeceseos Rhenorum, minimè autem aliarum provinciarum Episcopos, nisi Dominus Rex illis preceperit, Romam vel in aliquam partem mea commendatione mittendi habeo potestatem, nec ipse ego ultra fines sui regni absque illius scientia progredi valeo. Idem Hincmarus Nicolao summae sedis apostolice & universali Papae: Nesciens quia nos Metropolitanus in istis regionibus non habemus potestatem nisi sine consensu vel iussione Regis aut nos ipsi ire, aut coepiscopos nostros quam longius possimus dirigere. Flodoardus in VVlfario: Eundem denique Romam causa orationis ad S. Petrum licentiam ab Imperatore se accepisse in quadam sua designat epistola.

SAGA] V. 2. Can. 3. synodi Matifconensis. Gallicum vocabulum Varroni, Straboni, Plinio; Hispanicum Appiano. Anonymus quidam S. Galli monachus in vita Karoli Magni, ex VVeimberto: Erat antiquorum ornatus vel paratura Francorum. calciamema forinsecus aurata, corrigiis tricubitalibus insignita, fasciola crurales vermiculata, & subius eas tibialia ac coxalia lineata, quamvis ex eodem colore, tamen artificiosissimo opere variata; super qua & fasciolas in crucis modum intrinsecus & extrinsecus, ante & retro, longissima illa corrigia tendebantur. Deinde camisia glizzina. Post hec baltheus spatate colligatus. Quae spatate primò vagina fagea, secundò corio qualicumque, tertio linteamine candidissimo cera lucidissima roborato ita cingebatur ut per medium croniculus eminentibus, ad peremprionem gemisium aueretur. Ultimam habitus eorum erat pallium carum vel saphyrium, quadrangulum, duplex, se formatum ut cum imponeretur humeris, ante & retro pedes tangeret, de lateribus vero vix genua contegeret. Tum baculus de arbore malo nodis paribus admirabilis, rigidus & terribilis cuspide manuali ex auro vel argento cum calaturis insignibus prefico, portabatur in dextra. Quo habitu lentus ego cum in Franciam nonnunquam venire, vidi caput Francorum in mona-

Tom. II.

stria S. Galli, duobusque flores auricomos ex ejus femoribus progressos; quorum qui prior egressus est proceritatem illius adaequabat, posterior autem paulatim excrescens verticem stipitis sui summa gloria decoravit, & transcendendo contexit. Sed, ut est mos humani ingenii, cum inter Gallos Franci milites, virgatis eos sagulis lucere conspicerent, novitate gaudentes, antiquam consuetudinem dimiserunt, & eos imitari coeperunt. Quod interim rigidissimum Imp. idcirco non prohibuit quia bellicis rebus aptior ille videretur habitus. Sed cum Friones hac licentia abutentes adverteret, & brevissima illa palliola sicut prius maxima vendere comperisset, precepit ut nullus ab eis nisi grandia laissimamque illa longissima pallia consuetudinario pretio coemeret, adiciens: Quid profunt illa picciola? In lecta non illis possimus cooperiri, cabellians contra venos & pluvias nequeo defendi, ad necessaria natura fecedens, tibiurum gelatione deficio. Videndus Plinius.

SAL CATECHVMENIS] VII. 263. Can. 5. synodi Carth. 3. Origenes, Isidor. 2. de divin. offic. cap. 20. Alcuinus cap. de sabbatho sancto Pasch. lib. de divin. offic. Augustin. lib. 2. de peccat. merit. cap. 26. Nam & catechumenos secundum quendam modum suum per signum Christi & orationem manus impositionis pivo sanctificari; & quod accipiunt, quamvis non sit Christi corpus, sanctum est tamen, & sanctius quam cibi quibus alimur. Can. 65. de consecrat. distinct. 4. Sal celestis sapientia.

SANCTVS, SANCTVS, SANCTVS, COMMVNI VOCE] I. 66. Can. 45. synodi Vasensis. Lib. 8. apostolic. constitut. cap. 12. & *sanctus sanctus sanctus* A70, A70, A70 *sanctus*.

INCERTAE SANCT. MEMORIAE] I. 41. Canone 50. synodi Africanae.

SANCTI NOVITER INVENTI] Append. I. 10. Can. 51. synodi Moguntina; Can. 43. synodi Franconofurd. *Ut nulli novi sancti colantur aut invocentur, nec memoria eorum per vias erigantur. Sed hi soli in Ecclesia venerandi sunt qui ex auctoritate passionum aut vita merito electi sunt.* Severus Sulpitius in vita B. Martini: Erat haud longe ab oppido proximus monasterii locus, quem falsa opinio conspulis martyribus sacraverat &c. Sed Marinus non temerè adhibens incertis fidem, ab his qui majores nati erant Presbyteris vel Clericis flagitabat sibi nomen martyris vel tempora passionis ostendi, grandis se scrupulo permoveri quòd nihil certi constans sibi majorum memoria tradidisset. Optatus Milevitan. lib. 1. Quae ante spiritalem cibum & potum os nescio cuius martyris, si tamen martyris, habere dicebatur; & cum praeponebat calici salutari os nescio cuius hominis mortui, & si martyris, sed necdum vindicari, correpta cum confusione irata discessit. Nam fiebat dedicatio ossium martyris. Hieronymus ad Julianum. Quod in quadragesimo die dormitionis carum lugubrem vestem mutaveris, & dedicatio ossium martyris candida tibi vestimenta reddiderit. Vide Vignier. hist. ecclief. an. 827. pag. 209.

SANDALIA] V. 371. In charta Karoli Aaa ij

Magni: *De calcamentis secundum Romanum usum*. Raban. 1. de instit. Cleric. cap. 22. Amalar. 2. Officialis cap. 25. Albin. Alcuin. de divinis officiis. Ordo Roman. 99.

SCABINEI] II. 38. III. 7. 30. 33. 40. 49. IV. 5. Vet. Gloss. *Scepno, Iudex*. In chartulario sancti Galli: *Interrogavit ipse Comes illos Scabinos quid illi de hac causa iudicare voluissent. At illi dixerunt: Secundum istorum hominum testimonium & secundum vestram inquisitionem iudicamus*. Chartularium Besuensis monasterij. *Notum fiat posteris quod ante illustrem virum Hildegarium Comitem seu Iudices quos Scabineos vocant & quamplures personas qui cum eo aderant in Montiano villa in mallo publico ad multorum causas audiendas & rellas iustitias terminandas, ibi veniens Berto Episcopus & advocatus suus Burgardus, novem legitimos testes ibi presentavit, quorum nomina hæc sunt. Et alibi: Ante illustrem virum Hildegarium Comitem, seu iudices quos Scabineos vocant. Tunc ipsi Scabinei unanimiter iudicaverunt. Scheffen Alamannis, Eschevins nobis.*

SCARA] III. 68. Hincmarus ad dicecelsi Rhemenfis Episcopos: *Domnus Karolus bellatorum acies, quas vulgari sermone scaras vocamus, dispositas*. Aymoinus lib. 4. cap. 26. *Collegit è Francie bellatoribus scaras, quam nos surmam vel cuneum appellare possumus. Schara Alamannis. Inde Esquiere, Escatron, Estarmouches.*

SCASTLEGI] Addit. IV. 114. *armorum depositio.*

SCHEDVLA] I. 81. In præfatione reformationis Ludovici Pij Imp. *Libellus.*

SCHOLÆ] I. 68. Addit. II. 5. Can. 12. synodi Parisiensis. Can. 9. synodi Nannetens. Can. 1. synodi Valentina. Can. 43. syn. Cabillon. 2. Lupus ad Einardum: *Signidem vestra memoria per famosissimum Imperatorem Carolum literæ captæ rescari, aliquantulum quidem exculere caput. In privilegio quod idem Carolus Magnus dedit Ecclesiæ Osnabrugæ. apud Crantzium: In eodem loco Græcæ & Latinæ scholæ in perpetuum manere ordinavimus. Angelomus in Cantic. Cantorum. Sed & ei qui scholæ regebat beneficium olim deputatum fuisse per omnes ferè Ecclesiâs majores Gallicanas & suo tempore dignoscitur scribit Alexander. 3. Rhemenfis Archiepiscopo Collect. 2. Canon.*

SCORTICATVS] V. 2. VII. 400. Burchardus in lege quam dedit familiæ: *Constituimus ut ei tollantur corium & capilli.*

SCOTI QVI SE EPISCOPOS DICVNT] Addit. III. 67. cap. 43. synodi Cabillon. 2. In historia B. Rudberti to. vi. Canisij pag. 1108. de Scotis: *nominari, ut affolet, deceptores, gyrovagi, & cursores*. VValafridus Strabus lib. 2. de mirac. B. Galli c. 47. *Nuper quoque de natione Scotorum, quibus consuetudo peregrinandi jam penè in naturam conversa est.*

SCOTORVM HOSPITALIA] In Capitulis excerptis à Karolo Hludovici Imp. filio xii. Can. 14. synodi Meldensis. In Capitulis quæ miserunt Episcopi provinc. Rhemenf. & Rothomag. Hludovico Regi anno 858. *Hospitalia peregrinorum, sicut sunt Scotorum, ac qua tempore*

ancecessorum vestrorum Regum constructa & constituta fuerunt, ut ad hoc ad quod deputata sunt teneantur.

SCRVTINIVM MORE ROMANO] V. 372. Can. 4. syn. Moguntinens. ad Catolum Magnum: *Sacramenta itaque baptismatis volumus ut sicut sancta vestra sunt admonitio, ita concorditer atque uniformiter in singulis parochiis secundum Romanum ordinem inter nos celebrentur jugiter atque conserventur, id est, scrutinium ad ordinem baptismatis*. Ordo Romanus pag. 31.

SENIORES] I. 85. II. 15. III. 8. *Seigneurs*. In capitulis quæ misit Carolus ad Francos & Aquitanos anno 856. *Et mandat vobis noster senior quia si aliquis de vobis talis est cui sum senioratus non placet &c.*

NULLVS IN ECCLESIA MORTVVM SEPELIAT] I. 153. Can. 9. synodi Meldensis. Theodolphus Aurelianens. Episcop. ad fratres comptelbyctos: *Antiquus in his regionibus in Ecclesia sepeliendorum mortuorum usus fuit, ut plerunque loca divino cultui mancipata, & ad offerendas Deo hostias preparata, comiteria sive polyandria facta sint. Unde volumus ut ab hæc deinceps abstinetur, ut nemo in Ecclesia sepeliatur*. Gregor. Turon. 1. cap. 36. histor. Can. 15. 17. synodi Triburienfis. Hoc privilegium retinere Gallia civitates scribit Ivo Carnotensis. *Que vox, Gallie, abest in editione Conciliorum.*

SIGLE] I. 126. *Secale, Soigle*. Quod in quibusdam chartis bladum hibernagium. *Molchopul. Secale, sicut in Mœselon, & in Saxonie, & in Saxonie. Inde Secalonia.*

SIGNA] VI. 171. Trinodij: & *signa & quæsigna*. Einhardus de translatione beatorum Marcellini & Petri lib. 3. cap. 15. *Turricola que signa basilica continebat, ab eis conspicui potuissent. In ordine Dunstani Dorobernenfis Archiepiscopi: Benedictio ad signum Ecclesiæ, id est, tininum*. VValafrid. Strab. cap. 5. de reb. ecclæs. Amalarius Fortun. lib. 5. Officialis. *Seint*. Inde *Tossein*, & proverbium: *Il n'en fait pas les seins somer*. SIGNATI QVI MENT. VADVNT] App. II. 14.

SOLIDVS] III. 30. IV. 75. Can. 41. synodi Rhemenfis. Hincmarus Archiepiscopus Rhemenfis in libro de vita & actib. B. Remigij: *In testamento à B. Remigio condito lectior attendat quia solidorum quantitas numero quadraginta denariorum computatur, sicut tunc solidi habebantur, & in Francorum lege Salica continetur. Et generaliter in solutione usque ad tempora Karoli perduravit, velut in eju Capitulis continetur. Inde multæ quædam municipalibus aliquot Francie legibus & in singulas libras sicut tunc sive laudimia quadraginta denariis taxantur.*

DE STATV SVO] IV. 25. 74. Ados *Baptizatis Saxonibus, ex ingenuitate & alode, fidei firmitas roborata*. Regino: *Sacramenta secundum consuetudinem dederunt ut perderent ingenuitatem & omnem hereditatem, nisi conservarent Christianitatem*. Hincmarus Hadriano Papæ: *Ut pro libertate & hereditate nostra usque ad mortem certare debeamus.*

STIPVLAS] VI. 370. Vid. tit. 48. leg. Sali-
lica. Iudorus: *Veteres quando sibi aliquid promit-*
tebant, stipulam tenentes frangebant; quam ite-
rum jungentes, sponsones suas agnoscebant. Non
dissimiliter in veteri formula excommunicationis:
Debent duodecim sacerdotes Episcopum circum-
stare, & lucernas ardetes in manibus tenere,
quas in conclusione excommunicationis proficere
debent in terram & pedibus conculcare.

SVNNIS] III. 45. Vet. Gloss. *Sunnis, im-*
peditio. Sunnis, impedimentum, Alamannis Sann-
nuz, Nobis Esone, Exonia. Hincmarus Karolo
Regi: Quo mittens ad dominationem vestram ex-
cusationem impossibilitatis sue illuc veniendi,
requisita est quam patriolica lingua nominamus exo-
nia, quia venire nequivit. quod hactenus est
inauditum.

BEATI SYLVESTRIS CANON] I. 133.
Hincmarus Rhenensis epistol. 7. *In libro vero*
qui titulatur Gessorum pontificum legimus confi-
tuisse B. Sylvestrum ut nullus laicus Clerico cri-
men audat inferre. Cetera autem que subse-
quuntur ut supra posuimus, in registro ipsius cum
constituisset non legimus. Quapropter credendum
non est eundem sanctum virum talia constituisse.
Vt videatur Hincmaro canon iste suppositus.

T
TABERNA] I. 14. Can. 24. syn. Laodic.
& Can. 40. synodi Cartagog. *tabernae. Tavernae.*

TE IGITUR] VI. 173. Auctor Micro-
logi cap. 10. *Ereclius autem Presbyter populum*
hortatur ad orandum; & ipse post finitam secre-
ta prefationem orditur in canonem, in qua su-
pernorm civium ordines merito commemeratur
&c. Unde & angelicus hymnus, id est. Sanctus,
Sanctus, Sanctus subsequitur, quem beatus
Sixtus Papa in ordine oblatum constituit ut
ante sacrificium diceretur. & cap. 23. Canon
iuxta Romanam auctoritatem est iste. Te igitur
clementissime pater &c.

TELONEVM] II. 19. Tontieu. Teloneum,
quod in exitu regni solvitur. *200c.*

TEMPESTARIJ] I. 62. *Immissores tem-*
pestarum. Penitentiale Romanum. Agobardus
contra insulsum opinionem de grandine: Alij au-
tem considerant conformant incantationibus homi-
num qui dicuntur tempestarij esse levatum, &
ideo dici levatitiam auram.

TITVLJ] V. 175. Ponebantur tituli singulis
quibusque domibus, ut cuius essent, & ad quem
pertinerent, inspiceretur, testant B. Augustino
in psalm. XXI. & LV. & tractatu VII. in epistol.
B. Joannis. Vt putem inde titulorum denomina-
tionem quos Evaristum in urbe Roma divisisse
Presbyteris & Marcellum xxv. in eadem urbe
constituisse Anastasius scribit. Idem Anastasius in
Silvestro: *Hic fecit in urbe Roma Ecclesiam in*
predio cuiusdam Presbyteri sui, qui cognomi-
nabatur Equitius; quem titulum Romanum consti-
tuit iuxta Thermas Domitianas, qui usque in
hodiernum diem appellatur Titulus Equitij. Vide
can. 20. synodi Rhemenf. can. 14. synodi Turon.
3. can. 11. 52. synodi Meldenf. can. 36. syn.
apud Altheim.

TONSURARE] V. 212. Canon. 7. synodi
Cabilon. 2.

TRACTATVS CATHOLICI] I. 73.
Contra Clementem Scotum. Bonifacius Zacha-
riae Papae: *Alter autem haereticus, qui dicitur Cle-*
mens, contra catholicam contendit Ecclesiam, ab-
negans scilicet & resutans canones sacros, tra-
ctatus & expositiones sanctorum patrum Hierony-
mi, Augustini, & Gregorij.

TRACTORIA] IV. 30. 70. Videantur
que scripsit doctor meus Cod. De Tractorijs &
Statu.

TRANSITVRÆ] IV. 58. Vetus exemplar
habet trasuras. *Transitorium tributum vocatur*
lib. 1. leg. Longobard. tit. de exccitibus. Inde
droit de traite, & traite foraine.

SVPER TVMVLOS MANDVCARE]
VI. 197. Can. 3. synod. Arlatenf. Can. 70.
synodi. Braccar.

TRANGÆ] VII. 398. Can. 22. synodi
Aurelian. 1. *Monacho uti orario & 12 angas ha-*
bere non liceat. Sic omnes codices manuscripti.
Vetus interpres Horatij in illud. Nigris medium
impedit cras Pellibus] Zangis. Gloss. edropis, &
hincmachi nāzsi Idem. rāzsa, & rāzsiūm. Geor-
gius Codinus: & illi qui sicut caritūāti a saritā-
tiā rāzsa, i xorm iā rāzsiū rāz rāzsiū & dā
et rāzsiū rāzsiū hā pōr & parāzsiū.

V

VASSI] II. 9. 24. *Serviles. Gallicum vo-*
cabulum. Turon. 1. 32. Odo in vita B. Gerardi:
Nec hoc patiebatur ut quilibet senior beneficium
à suo vasso pro qualibet animi commotione posset
auferre, Theodulphus: Tassilo venit per senec-
ipsam tradens se manibus Domini Regis in vas-
aticum, & reddens ducatum sibi commissum.

Regino: tradens se manibus ejus ad servitium,
reddens ducatum à Pipino Rege sibi commissum.
In adnuntiatione Karoli Piltis. *Vassalli nostri no-*
bis & nostra conjugii famulantes. Can. 63. syn.
Cabil. Lassi Saxombus. Vvitaldus: Sunt etenim
inter illos qui Edilingi, sunt qui Frilingi, sunt
qui Lassi illorum lingua dicuntur. Latina verò
lingua hoc sonat, nobiles, ingenii, atque serviles.
Hucbaldus Elnonensis Abbas in vita B. Le-
benni: Erat gens Saxonum, sicut nunc usque con-
sistit, ordine triparsito divisa. Sunt enim ibi qui
illorum lingua Edilingi, sunt qui Frilingi, sunt
qui Lassi vocantur, quod Latina sonat lingua, no-
biles, ingenui, atque serviles. In precepto
evindicatorio Karoli Magni: Tum nos una cum
fidelibus nostris, id est, Hagino, Rothlando,
Vvoichingo, Frodegario Comibus, necnon &
Vassii nostris Theodoro, Bertholdo &c.

VASSI DOMINICI] III. 73. Vvalafri-
dus Strabo: *Cappellani minores ita sunt sicut hi*
quos Vassos dominicos Gallica consuetudine no-
minamus. In capitulis que Episcopi Rhenorum
dioceseos atque Rothomagenfis miserunt Ludo-
vico Regi: Quando anima vestra de corpore exie-
rit &c. & sine solatio & comitatu drudorum at-
que vasorum nuda ac desolata exhibet.

VESTITVRA] IV. 19. 24. 42. 45. Ap-
pend. II. 7. *Vt non mittantur testimonia super*
vestituram Domni Pipini Regis. Append. III. 2.
Vestituram Domni Karoli. 7. De rebus quas
Marchio tradidit filio Bosonis &c. ut hi quibus
tradita fuerunt, vestituram suam accipiant. Vt

*Intelligit
Baronium.

valde mirer virum * multa & variaz lectionis asserere ne ipsum quidem nomen investituræ temporibus Karoli Magni fuisse in usu. Saltem meminisse potuit canonis quem ex synodo Liptinenſi ad annum 743. ipse excipit, qui sic habet: *Ecclesia cum propria pecunia reuestita sit, & extat lib. v. Capitular. cap. 3. Apulleus: deuestire se.*

VIATICVM] I. 100. V. 118. VII. 138. Can. 3. synodi Araulic. Amalar. official. 3. cap. 35. Siricius: *Quibus, quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munere, cum ad Dominum caperint proficisci, per communionis gratiam volumus subveniri.*

VICARII COMITVM] II. 28. *per pagos constituti, Vvalatridus Strab. Gregor. Turon. 9. 5. Nunc Vigniers.*

VICEDOMINVS] III. II. 26. V. 191. Karolus Calvus Hadriano summo Pontifici: *Quia Reges Francorum ex regio genere nati, non Episcoporum Vicedomini, sed terra domini habentis sumus computati. Sigebertus anno 539. Gregorius Papa: Volumus autem ut memoratus frater noster Pascasus & Vicedominum sibi ordinet & Majorera domus, quatenus possit vel hospitibus superuenientibus causis qua veniunt idoneus & paratus existere. Can. 24. synodi Rhemenſis. Nobis Vidame.*

VOMERES IGNITI] Append. II. 3. *Vomeris ferventes tit. 15. leg. Angl. Can. 1. 24. synodi Mogunt. In actis synodi Rhemenſis de*

causa Arnulphi: *Mehque vernaculum Episcopi iradam, qui per ignitos vomeres incedens, Deum de te iudicare manifeste declarat iudicium, Nuncius apud Sophoclem in Antigone:*

*Ἦμῶν δ' ἴστωρ ἔμπεδος αἰὼν ἔχων,
ἔμπειρος δὲ γῆς, ἔμπεδος ἰσχυροῦς,
ἔμπεδος ἄρῃ.*

VVACTA] III. 68. Guet. Francis. *Vvacht Alamannis. In præcepto remissionis sive concessionis quam fecit Ludovicus Imp. Hispanis: Explorationes & excubias (quod usitato vocabulo vvaltas dicunt) facere non negligam. In admonitione Karoli apud Pistas: Et in civitate atque marca vvaltas faciant ad defensionem patrie.*

VVADII] II. 38. III. 29. Can. 18. synodi Cabillo. 2. Gesta Karoli Magni: *Perterriti Saxones omnes, ad locum ubi Lippia consurgit venerunt ex omni parte, & Domino Regi Karolo per vvadium manibus suis reddiderunt patriam. Inde Debitum revvadiatum IV. 58. Oddo invitatus B. Getardi: Debitum vvadady nequaquam debitori relaxare solitus erat. Et lib. IV. c. 70. Heribannum revvadiatum.*

VVANTI] Add. I. 22. Gantz.

VVARDA] III. 68. Garde. Anglis *Vverde,*

VVIRGILDVS] IV. 13. 15. 18. *Vetus Glossarium: Vvirgild, secundum quod appretiatum fuerit. Penitentialia Romanum: Pretium suum, id est vvirgildum suum. In legibus Edouardi Regis Angl. Inveniat plegios tales qui possunt reddere forisfacturam, id est, vvere suum.*

